

Ceza Muhakemesi Hukukunda Tevil Yoluyla İkrar^(*)

Indirect Confession in Criminal Procedure Law

Emirhan AYDIN

Araştırma Görevlisi

Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı

Anahtar Kelimeler

*Vicdani İspat,
Beyan Delilleri,
İkrar,
Tevil Yoluyla İkrar,
Sanık Hakları.*

Keywords

*Moral Certainty,
Oral Evidence,
Confession,
Indirect Confession,
Rights of Defendant.*

Öz

Türk ceza muhakemesi hukuku uygulamasında, ikrar delilinin bir türü olan tevil yoluyla ikrar kavramına mahkûmiyet hükmünün bir dayanağı olarak rastlamak mümkündür. Ancak bu ikrar türüne her zaman titizlikle yaklaşmak gerekir. Zira tevil yoluyla ikrar, özellikle savunmayla olan bağlantısı sebebiyle, alışılmış anlamıyla ikrardan bir hayli farklıdır. Bu farklılık, ikrarın açıklanma biçimiyle ilgilidir. Buna ek olarak öğretilerde eleştirilerin odağına oturan tevil yoluyla ikrar, gerek anlamı gerekse de uygulamadaki yorumlanmış şekli açısından sorun teşkil edebilmektedir. Çalışmamızda bu ikrar çeşidinin anlamı araştırılacak ve bu anlam doğrultusunda sanık haklarının araştırma konusuyla ilişkisi saptanacaktır. Ayrıca uygulamadaki durumdan bahsedilip erişilen bulgular ışığında bazı tespit ve eleştirilere yer verilecektir.

Abstract

In Turkish criminal procedure law practice, it is possible to coincide with the concept of indirect confession, which is a type of oral evidence, as a ground of conviction. But every time, this type of confession should be approached meticulously. Because indirect confession is different from confession in the usual meaning, especially due to its connection with defense. This difference is related to the way confession is explained. Moreover, indirect confession which is at center of criticism in doctrine constitutes problem in terms of both its meaning and interpretation in practice. In this article, meaning of this type of confession will be researched and relationship between research topic and rights of defendant will be detected. Additionally, some determinations and criticisms will be given in the light of findings obtained, mentioning situation in practice.

^(*) Araştırma Makalesi.
Hakem denetiminden geçmiştir.

Gönderim Tarihi: 15.12.2022, Kabul Tarihi: 10.03.2023.

GİRİŞ

Ceza muhakemesinde isnadı doğrudan olmasa da birtakım şerhler düşmek suretiyle kabul eden sanığın ifadesine ikrar adı verilebilir mi? Fikrimizce bu soruya “evet” cevabı vermek mümkündür. Başka bir ifadeyle bu adlandırmanın kategorik olarak reddinin mümkün olmadığı kanaatindeyiz. Kategorik olarak diyoruz zira belirtmek gerekir ki bu dolaylı çıkarım mantık kurallarına uygun olmalıdır. Bunun yanında söz konusu çıkarımın şüpheli ve sanık haklarına riayet edecek şekilde yapılması gerektiği gibi bu çıkarımın ceza muhakemesinde sübuta ilişkin hükmün verilmesinin ölçütü olan vicdani kanaat ölçütüne ve maddi gerçeğe ulaşma amacına aykırı olmaması gerekir. Bu iddianın temellendirilmesi tevیل yoluyla ikrar yahut dolaylı ikrar¹ kavramına ilişkin bir araştırmayı gerekli kılmaktadır.

Öğretide de bu kavram hakkında detaylı bir çalışma mevcuttur². Ancak genel olarak öğretiyeye baktığımızda kavramın uygulamadaki geniş yorumuna ve kavramla birtakım sanık hakları arasındaki ilişkiye fazla yer verilmediği görülmektedir. Aşağıda da görüleceği üzere tevیل yoluyla ikrar kavramı genelde tanımı yapılmak suretiyle yahut birtakım genel eleştirilere konu edilerek ele alınmıştır. Çalışmamız bu eksikliği giderme amacını gütmektedir.

Tevیل yoluyla ikrar kavramının sistematik bir şekilde incelenebilmesi için ilk olarak bu kavramın üzerine kurulduğu ikrar delilinden kısaca söz edilecektir. Devamında ise tevیل yoluyla ikrarın tanımı, vicdani ispat sistemindeki yeri, benzer kavramlardan farkı, şüpheli ve sanık haklarıyla ilişkisi ve nihayetinde ceza muhakemesi hukukumuzdaki uygulanma biçimi ele alınacaktır.

I. BEYAN DELİLİ OLARAK İKRAR

A. Genel Olarak

Ceza muhakemesi hukukunda, cezai uyumsuzluğa konu maddi vakıa veya vakıaların mahkemece değerlendirilmesi ve bu itibarla maddi gerçeğe ulaşılması deliller vasıtasıyla mümkün olmaktadır. Nitekim, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nun (CMK) m. 217 hükmünde de ifade edildiği üzere, yürütülen yargılama faaliyeti sonucunda mahkemede oluşan kanaatin ve dolayısıyla verilecek olan kararın mutlaka duruşmada tartışılan delil veya delillere dayandırılması gerekir³. Hükme giden yolda olay hâkiminin, hükme ilişkin dayanağını oluşturan söz konusu deliller bakımından öğretide yapılan yaygın tasnif; belge delilleri, beyan delilleri ve belirti delilleri şeklindeki tasniftir⁴. İkrar da ceza muhakemesi hukukunda kullanılan delillerden biri olup mezkûr tasnife göre beyan delilleri olarak adlandırılan türün kapsamındadır.

İkrar kelime anlamı itibarıyla “saklamayıp doğruca söyleme”, “açıkça söyleme”, “bildirme”, “benimseme”, “onama”, “kabul”, “tasdik” gibi anlamlara gelmektedir⁵. Ceza muhakemesi hukukunda ise ikrar, teknik bir kavram olarak “sanığın isnadı teyit etmesi”⁶, “isnad ile ilgili konular hakkında sanığın ihtiyarı ile yaptığı beyanlar”⁷, “sanığın sorgusunun bariz ve özel şekli”⁸, “sanığın kendisinin suçluluğu

¹ Gerek doktrinde gerek ise uygulamada dolaylı ikrar yerine sıklıkla “tevیل yoluyla ikrar” veya “tevilli ikrar” ifadesi kullanıldığından metin içinde bu kavramı tevیل yoluyla ikrar şeklinde kullanacağız.

² BİRTEK, Fatih: *Ceza Muhakemesinde İkrar*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018.

³ ŞAHİN, Cumhur / GÖKTÜRK, Neslihan: *Ceza Muhakemesi Hukuku-II*, 12. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022, s. 23.

⁴ ÜNVER, Yener / HAKERİ, Hakan: *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 17. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020, s. 572 vd.; KARAKEHYA, Hakan: *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 4. Baskı, Nisan Kitabevi, Eskişehir, 2022 (Ceza Muhakemesi), s. 204 vd.; YENİSEY, Feridun / NUHOĞLU, Ayşe: *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 8. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020, s. 517; ŞAHİN / GÖKTÜRK, s. 26. Fakat önemle belirtmek gerekir ki söz konusu tasnif delillerin kaynakları bakımından tasniftir. Bu biçimdeki tasnifin yanında deliller; vicdani ispat sistemine aykırı olarak ispat güçleri bakımından veya içerikleri bakımından da tasnif edilebilmektedir. Söz konusu tasnifler hakkında bkz. AYDIN, Devrim: *Ceza Muhakemesinde Deliller*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014, s. 42 vd.

⁵ Türk Dil Kurumu Sözlüğü, “ikrar” maddesi, <https://sozluk.gov.tr/> (ET: 27.08.2022).

⁶ CARRARA, Francesco: *Programma del Corso di Diritto Criminale Parte Generale*, F.lli Cammelli, Firenze, 1924, s. 420’den aktaran: CİHAN, Erol: “Ceza Muhakemesi Hukukunda İkrar”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 1965, Cilt 31, Sayı 1-4, s. 111.

⁷ VINCENZO, Manzini: *Trattato di Diritto Processuale Penale Italiano*, Utet, Torino, 1949, s. 413’ten aktaran: CİHAN, s. 111.

*hakkındaki şahadeti*⁹, “suçun onu işleyen tarafından açıklanması”¹⁰ şekillerinde tanımlanmaktadır. *Belgesay* da ikrarı “bir kimsenin kendi aleyhine hukuki netice husule getirebilen bir vakıanın doğruluğunu kabul etmesi” olarak tanımlamıştır¹¹. Öyleyse ikrar söz konusu olduğunda bir suçtan dolayı isnat altında olan kişi (şüpheli veya sanık) suçu işlediğini açıklamaktadır. Bu açıklamanın konusu sanığın veya şüphelinin bizzat yaşadığı, idrak ettiği, objektif (maddi) hadiselerdir. Dolayısıyla şüpheli veya sanığın değer hükümleri veya isnat konusu eyleme ilişkin hukuki vasıflandırması ikrar konusunun dışındadır¹².

Çağımızda ikrarın muhakeme faaliyeti içerisinde edindiği konumun anlaşılabilmesi için kurumun tarihine bakılmalıdır. Ceza muhakemesi hukukunun tarihsel gelişimi nazara alındığında ikrarın en kadim delil olduğu ifade edilmektedir. Zaten delil elde etme yöntemlerinin günümüze nazaran gelişmemiş olduğu çağlarda, ikrar yahut tanık anlatımı gibi delillere başvurmaktan ve bu türden beyan delillerini öne çıkarmaktan başka çarenin bulunması da hayli zordur. Keza bu zorunluluktan dolayıdır ki bilhassa suçluluğun hangi tür ve miktarda delille ispat edileceğini önceden saptamak esasını taşıyan kanuni ispat sisteminde ikrar, delillerin kraliçesi/şahı (*confessio est regina probatio*) olarak adlandırılmıştır¹³. Bir muhakeme sistemi olarak tahkik sisteminin uygulandığı dönemlerde delillerin kraliçesi/şahı olarak görülen ikrarı elde etmek amacıyla işkence yoluna başvurmak dahi mazur görülmuş ve ikrar, elde edilmesi adeta zorunlu görülen başat delil niteliğine kavuşmuştur. Günümüzde ise -yine önemli bir delil olan ikrara haddinden fazla bir önem atfetme düşüncesi terk edilmiş olduğundan ikrar elde etmek uğruna sanığın maddi veya manevi zorlamaya tabi tutulması anlayışı söz konusu değildir¹⁴. Ancak adli alanda gelişen teknoloji ile birlikte önemi azalmışsa da¹⁵ ikrarın tamamen terk edilmiş bir delil olduğu söylenemez. Nitekim ceza uyuşmazlığına esas teşkil eden olayla en yakın teması kurmuş bulunan (en azından kurduğu konusunda isnat altında bulunan) sanığın anlatımlarına ispat hukukunda her zaman ihtiyaç olacaktır¹⁶. Hatta öyle ki ikrarın, soruşturmayı esaslı bir şekilde kolaylaştırdığı, gerçeğe uygun olduğunda ve hukuka uygun bir biçimde elde edildiğinde hâkimin mahkûmiyet kararı vermesi bakımından vicdan rahatlığı sağladığı ifade edilmektedir¹⁷. Ayrıca ikrarın, uyuşmazlığa konu maddi vakıa hakkında en çok bilgisi bulunan kimsenin beyanı olduğu nazara alındığında, muhakemenin istikametini belirleyici bir etkisinin olduğu da yadsınmaz¹⁸. Tüm bu sebeplerden dolayı ceza muhakemesinde mühim bir beyan delili olan ikrarın, hükme ulaşmada tamamen gereksiz hâle geldiğini ileri sürmek isabetsizdir. Ancak delilden suçluya gitme anlayışının öne çıkmasıyla birlikte suçludan delile gitme anlayışı terk edilmiş olduğundan ikrara duyulan ihtiyaç azalmıştır¹⁹. Bunun yanında ceza muhakemesi de dâhil olmak üzere bütün muhakeme alanlarında ikrara -pek doğal olarak- nadiren rastlanmaktadır.

⁸ FLORIAN, Eugenio: *Principi di Diritto Processuale Penale*, Giappichelli, Torino, s. 360'tan aktaran: EREM, Faruk: *Ceza Usulü Hukuku*, 4. Baskı, Sevinç Matbaası, Ankara, 1973, s. 359.

⁹ CARNELUTTI, Francesco: *Lezioni sul Processo Penale*, Edizioni dell'Ateneo, Roma, 1946, s. 236'dan aktaran: CİHAN, s. 111.

¹⁰ MONTALBANO, Giuseppe: *La Confessione nel Diritto Vigente*, Jovene, Napoli, 1958, s. 28'den aktaran CİHAN, s. 111.

¹¹ BELGESAY, Mustafa Reşit: *Hukuk ve Ceza Usulü Muhakemesinde Deliller*, Güven Basımevi, İstanbul, 1940, s. 128.

¹² ŞAHİN, Cumhur: *Sanığın Kolluk Tarafından Sorgulanması*, Yetkin Yayınları, Ankara, 1994, s. 149 vd. Nitekim ancak vakıaların ikrarı olabilir, kusurun ikrarı önemli değildir. Bkz. CİHAN, s. 110.

¹³ EREM, Faruk: *Diyalektik Açısından Ceza Yargılaması Hukuku*, 6. Baskı, Işın Yayıncılık, Ankara, 1986 (Diyalektik) s. 375; FEYZİOĞLU, Metin / TANER, Fahri Gökçen: *Ceza Muhakemesinde İspatın Ölçütü Olarak Vicdani Kanaat*, İslık Yayınevi, Ankara, 2015, s. 60.

¹⁴ TANER, M. Tahir: *Ceza Muhakemeleri Usulü*, 3. Baskı, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1955, s. 220.

¹⁵ “Ceza işlerinde maznunun ikrarına evvelki asırlara atfolunan ehemmiyet ve kıymet gittikçe azalmaktadır”. Bkz. BELGESAY, s. 128. Ancak önemle ifade etmek gerekir bu konuda karşıt görüş olarak Şahin/Göktürk, Türk ceza muhakemesi uygulamasında sanığın ikrarının hâlâ delillerin şahı niteliğinde görüldüğünü ileri sürmektedir. Bkz. ŞAHİN / GÖKTÜRK, s. 27, dn. 19.

¹⁶ BİRTEK, s. 23.

¹⁷ CİHAN, s. 112. Nitekim Yargıtay Ceza Genel Kurulu da bir kararında şu saptamayı yapmıştır: “Sanığın isnat bakımından önemli görülen olayları beyanı ile kabul etmesi şeklinde tanımlanabilecek olan ikrar; eylem hakkında en çok bilgisi bulunanın beyanı olması, soruşturmayı esaslı surette kolaylaştırması, özgür iradeyle verilip gerçeğe de uygun olduğunun tespiti halinde hâkimin vicdani kanaatinin oluşumunda olumlu katkısının bulunması itibarıyla önemli bir sübut vasıtasıdır.” Bkz. Yargıtay, CGK, T. 30.09.2014, E. 2014/106, K. 2014/414 (<https://karararama.yargitay.gov.tr>, ET: 05.09.2022).

¹⁸ BIÇAK, Vahit: *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018, s. 473.

¹⁹ BİRTEK, s. 18.

Ceza muhakemesinde ikrara ilişkin genel bir bakış sunarken zannediyoruz ki *Cihan*'ın şu özlü ifadesiyle bölümü sonlandırmak ikrarın yerini ortaya koymak bakımından son derece yerinde olacaktır: “*İkrar ne delillerin şahıdır ne de çok az önemi olan basit bir emaredir*”²⁰.

B. Şartları

Ceza muhakemesi hukuku salt şekli prosedürler ve usûl işlemleri zinciri değildir. Bu hukuk dalının ayrıca maddi bir karakteri bulunur²¹. Söz konusu maddi karakterin sonuçlarından biri de sanık haklarını korumak ve uyumsuzluğu dürüst bir şekilde çözmek amacıyla ceza muhakemesi faaliyetinde kullanılan bulguların arasından delil olabilecekleri, birtakım kriterler vasıtasıyla tespit etmektir. İkrar da son tahlilde bir delil olduğundan geçerli bir ikrarın varlığı ilk olarak söz konusu niteliklerin varlığına bağlıdır. Bu nitelikler maddi gerçeği araştırmayı amaç edinen ceza muhakemesi hukukunda her şeyin delil olabileceği esasını içeren serbest delil sisteminin de sınırını çizen niteliklerdir²². Delillerin özellikleri olarak da adlandırılan bu nitelikler şu şekilde sıralanabilir:

- Deliller gerçekçi olmalıdır.
- Deliller akılcı olmalıdır.
- Deliller olayı temsil edici olmalıdır.
- Deliller ispat açısından önemli olmalıdır.
- Deliller hukuka uygun olmalıdır.
- Deliller müşterek olmalıdır²³.

Bu açıdan bakıldığında yukarıdaki sıraya göre maddi gerçekliğin bir parçasını oluşturan (gerçekçi), gerçekliği akla uygun olarak ifade edebilecek olan ve bilimce kabul gören (akılcı), olayın bir parçasını veya tümünü aksettiren (temsil edici), ispatına ihtiyaç duyulan vakıaları açıklamak bakımından faydalı olan (ispat açısından önemli), hukuk kurallarının öngördüğü usûle ve dürüst işlem ilkesinin gerekliliklerine uyularak elde edilmiş olan (hukuka uygun) ve bilhassa sanık başta olmak üzere içeriği iddia, savunma ve yargılamadan ibaret olan bütün muhakeme makamlarının bilgisine sunulan (müşterek) bulgular delil olarak kabul edilebilir²⁴.

Geçerli bir ikrardan söz edilebilmesi için yukarıdaki özelliklere ek olarak ikrarın hangi aşamada gerçekleştiği, özgür iradeye dayalı olup olmadığı, ikrarın hayatın olağan akışına uygun düşüp düşmediği, şüpheden arınmışlığı veya belirliliğini zayıflatacak biçimde ikrardan dönülüp dönülmediği gibi hususların göz önünde bulundurulması²⁵ gerektiği gibi ikrar edenin akli melekeler de sahip olması gerekir²⁶. Ayrıca ceza muhakemesinde çeşitli sebeplerden ötürü (maddi durumu iyi olmayan kimsele-
rin cezaevine girmek istemesi, başkasını cezadan kurtarma arzusu, toplumda kahraman olarak anılma

²⁰ CİHAN, s. 114.

²¹ Ceza muhakemesine ilişkin olarak ortaya çıkan temel hakların söz konusu olması dolayısıyla bu hakların kapsamını ve kullanımını belirlemek bakımından bu hukuk dalının önemli bir maddi içeriğe sahip olduğu ve sanıldığı aksine sadece birtakım usulî işlemleri inceleme konusu yapmadığı hakkında bkz. KARAKEHYA, Hakan: *Ceza Muhakemesinde Maddi Gerçeğin Tespiti*, Savaş Yayınevi, Ankara, 2016 (Maddi Gerçek), s. 6.

²² “*Ceza yargılamasında maddi gerçek arandığından hâkimi bu gerçeğe götürebilecek kanuni sınırlar içerisinde her şey delil olabilecektir. Ancak hükme dayanak alınan delillerin gerçekçi, akılcı, olayı temsil edici, kanıtlayıcı ve hukuka uygun olmaları gerekir. Bu belirleme ceza yargılamasında şekli duruma değil, somut gerçeğe itibar edileceğini ortaya koymaktadır.*” Bkz. Yargıtay, CGK, T. 02.06.2021, E. 2021/158, K. 2021/245 (<https://karararama.yargitay.gov.tr>, ET: 09.09.2022).

²³ KUNTER, Nurullah / YENİSEY, Feridun: *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, 12. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2002, s. 533 vd.; YILDIZ, Ali Kemal: *Ceza Muhakemesinde İspat ve Delillerin Değerlendirilmesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2002, s. 161 vd.; AYDIN, s. 47 vd.

²⁴ KUNTER / YENİSEY, s. 544 vd.

²⁵ KÖSE, Metin: *Ceza Kovuşturmasında Delillerin Ortaya Konulması ve Değerlendirilmesi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017, s. 173.

²⁶ EREM, *Diyalektik*, s. 375.

isteği gibi) yalan yere suçü üstlenme ile karşılaşılması muhtemel²⁷ olduğundan ikrar delili, delil değeri ve güvenilirliğinin sarsılmasına tıpkı diğer beyan delillerinde olduğu gibi hayli müsaittir. Dolayısıyla ceza muhakemesinde şüphelinin veya sanığın ikrar niyetinin (*animus confitendi*) ortaya konmasına ihtiyaç vardır. Bu yolla şüphelinin veya sanığın özel bir ikrar niyetinin olup olmadığı saptanmaya çalışılmış ve bu itibarla da ikrarın güvenilirliği test edilmiş olmalıdır²⁸.

II. TEVİL YOLUYLA İKRAR

A. Doğrudan İkrar ve Dolaylı (Tevil Yoluyla) İkrar Ayrımı

1. Kavram

İkrar çeşitli ölçütler nazara alınarak türlere ayrılmaktadır²⁹. Bu ölçütlerden biri ikrarın ne şekilde açıklandığına (açıklama biçimine) ilişkin olarak yapılan doğrudan ikrar ve dolaylı (tevil yoluyla) ikrar ayrımıdır³⁰. Doğrudan ikrar, ithamın konusunu oluşturan eylemin sanık veya şüpheli tarafından herhangi bir serh düşülmeksizin olduğu gibi kabul edildiği ikrar çeşididir³¹. Örneğin gece vakti konutta hırsızlık yaptığı isnadıyla yargılanan kişinin saat 23.00’te konuta gizlice girmek suretiyle birtakım taşınır eşyayı alarak uzaklaştığını ifade etmesi doğrudan ikrar türünden bir ikrardır. Yalın anlatımla bu ikrar çeşidinde isnadın konusunu oluşturan maddi vakıya veya vakıalar aynen kabul edilir. Tevil yoluyla ikrar ise doğrudan ikrarın zıttıdır. Nitekim “tevil” kelime anlamı itibarıyla “söylediği bir sözü ya da yaptığı bir davranışı görünür anlamından çekinip başka bir anlamdaymış gibi göstermeye çalışma” şeklinde tanımlanmaktadır³². Ceza muhakemesi hukukuna ilişkin bir kavram olarak tevil yoluyla ikrar öğretimizdeki bazı yazarlar tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır. Özen’e göre tevil yoluyla ikrar şüpheli veya sanığın ithamın konusu olan eylemi işlediğini açıkça beyan etmemekle birlikte hareketleriyle kabul etmesidir. Bu tanıma göre örneğin zimmetine para geçirdiği iddia edilen kişinin parayı iade etmesi durumunda söz konusu olan tevil yoluyla ikrardır³³. Erem’e göre tevil yoluyla ikrar aslında daraltıcı ikrardır. Sözelimi yazar tarafından ifade edildiği üzere “öldürdüm” diyerek ikrar eden kişinin bu eylemi saldırıya uğradığı için gerçekleştirdiğini ifade etmesi durumunda suç ikrar edilmiş fakat bir mazeret sebebi ortaya atılarak ikrar daraltılmıştır³⁴. Birtek de tevil yoluyla ikrarın daraltılmış bir ikrar kabilinden olduğunu ancak bunun yanında söz konusu daralmanın sanık veya şüpheli bakımından olup yargılama mercileri yönünden bilakis tahkikatın genişlediğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda “öldürdüm” diyerek ikrar eden sanığın, bu eylemi meşru savunma şartları altında işlediğini ifade etmesi durumunda kendi lehine yeni bir maddi vakıya ileri süren şüpheli veya sanık bakımından itham daraltılmış ise de yargılama mercii bakımından meşru savunma şartlarının gerçekleşip gerçekleşmediği yönünde bir araştırmaya girişilmesi gerektiği (bu itibarla da tahkikatın genişlemesi gerektiği) sonucuna varılacaktır³⁵. Tevil yoluyla ikrara ilişkin bir tanım da Taner tarafından yapılmıştır. Yazar, yukarıda doğrudan ikrar olarak ifade ettiğimiz durumu mutlak ikrar, tevil yoluyla ikrarı ise mukayyet (şartlı) ikrar olarak adlandırmaktadır. Yazara göre mutlak ikrar bir vakıanın hiçbir kayda bağlanmaksızın

²⁷ BELGESAY, s. 129.

²⁸ DEYNEKLİ, Adnan: “İkrarda Manevi Unsur”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2006, Cilt 19, Sayı 64, s. 321 vd.

²⁹ Bu bağlamda ikrar içeriğine göre “basit” veya “nitelikli (mevsuf)”, meydana geldiği makam bakımından “mahkeme önünde” veya “mahkeme dışında”, meydana geliş şekline göre “açık (sarahatan)” veya “örtülü (zımmen)”, saikine göre “kendiliğinden” veya “kendiliğinden olmayan (önceleri inkâr eden sanığın sonradan kanuni haklardan faydalanabilmek için inkâr etmesi)” ve nihayet hukuki durumuna göre “geçerli ikrar” veya “hukuka aykırı ikrar” şeklinde sınıflandırılmıştır. CİHAN, s. 115 vd.

³⁰ BİRTEK, s. 219.

³¹ BİRTEK, s. 219.

³² PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali: *Türkçe Sözlük*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1995, s. 1495. Benzer şekilde tevil etmek eylemi de söz veya davranışa başka anlam vermek şeklinde tanımlanmaktadır. Bkz. Türk Dil Kurumu Sözlüğü, “tevil etmek” maddesi, (<https://sozluk.gov.tr/>, ET: 12.10.2022).

³³ ÖZEN, Mustafa: *Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri*, 4. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019, s. 398.

³⁴ EREM, *Diyaletik*, s. 376.

³⁵ BİRTEK, s. 220.

mevcudiyetini tanımaktır. Mukayyet ikrar -yani tevil yoluyla ikrar- ise hadisenin birtakım şartlar altında olmak üzere vuku bulduğunu kabul etmektir³⁶. Nihayet *Soyaslan*, benzer şekilde, sanığın suçu işlediğini kabul etmekle beraber bunu tahrik veya savunma nedeniyle işlediğini ileri sürdüğü durumda tevil yoluyla ikrarın söz konusu olduğunu ifade etmektedir. Öte yandan yine yazara göre sanığa isnat edilen bir olgunun onun tarafından kabulü bir sözü söylediğini veya başka bir hareketi yaptığını kabul etmesine bağlıysa bu durumda tevil yoluyla ikrar değil zimni (kapalı) ikrar mevcuttur³⁷.

Öğreti tarafından geliştirilen tanımlar incelendiğinde, doğrudan ikrar itham konusu eylemin sanık veya şüpheli tarafından olduğu gibi kabul edilmesi olduğuna göre bunun tersi olan tevil yoluyla ikrarın da itham konusu eylemin işlendiğinin kabul edilmesi fakat aslında bu eylemin itham edildiği şekliyle değil de başka şekilde gerçekleştiğinin savunma olarak öne sürülmesi olduğu sonucuna varılabilir. Bu bağlamda “öldürdüm fakat bu eylemi meşru savunma altında gerçekleştirdim” ifadesi saf bir tevil yoluyla ikrardır. Yine şüphelinin veya sanığın ithama konu olan maddi vakiayı, isnadın içerisinde söz edilmeyen başka bir hareket gerçekleştirdiğini öne sürmek suretiyle kabul etmesi de tevil yoluyla ikrar kabilindedir. Sözelimi kasten yaralama suçunu işlediği isnadıyla yargılanan kişinin “vurmadım fakat ittim” şeklindeki ikrarı da tevil yoluyla ikrar olarak kabul edilebilir. Ancak bu son hâlde yaralama olgusunun başka bir nedenden (itme harici) ötürü gerçekleşmediğinin ortaya konması gerekir³⁸. Önemle altını çizmek gerekir ki şüphelinin veya sanığın muhakeme sürecinde kendi lehine olabilecek birtakım eylemlere (hırsızlık veya zimmet konusu malın iade edilmesi gibi) girişmesi itham konusu suçun işlendiğine dair tevil yoluyla ikrar anlamına gelmez³⁹.

Netice olarak denebilir ki tevil yoluyla ikrar; ikrarın ve savunmanın bir araya geldiği kendine özgü bir durumdur.

2. Vicdani İspat Sisteminde İkrarın Yeri Bağlamında İkrarın Tek Delil Olması Durumunun Doğrudan İkrar-Tevil Yoluyla İkrar Açısından Değerlendirilmesi

a. Genel Olarak

Ceza muhakemesi faaliyeti maddi gerçeğe erişmeyi amaç edinir⁴⁰. Bu gerçekliği araştırma faaliyetinin konusu ise ceza muhakemesinde duruşma sırasında çözülmesi gereken sorunlardan en mühimi olan maddi sorundur. Maddi sorun, temel olarak uyuşmazlığa esas teşkil eden vakıaların gerçekleşip gerçekleşmediği yahut kim tarafından, nasıl, nerede, ne zaman veya hangi vasıtalarla gerçekleştirildiği gibi soruların cevaplanmasıyla çözüme kavuşturulur. Söz konusu sorulara cevap ararken benimsenmesi gereken kanaat vicdani kanaattir. Vicdani kanaat de en genel manasıyla uyuşmazlığı çözmeye yetkili makamın, muhakeme faaliyeti sonucunda aklını rehber yaparak ve hukukun koyduğu sınırlar içinde kalarak maddi olayın ne şekilde gerçekleştiğine dair ulaştığı ve şüpheyi bertaraf eden bir tür kanaat olarak ifade edilmektedir⁴¹. Önemle ifade etmek gerekir ki Anayasa (AY) m. 138/1, CMK m. 217/1 düzenlemeleri gereği mahkemelerin vicdani kanaate göre hüküm vermesi hem Anayasal hem kanuni bir zorunluluktur.

³⁶ TANER, s. 223.

³⁷ SOYASLAN, Doğan: *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 6. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016, s. 410. Yazar tarafından zimni ikrar olarak adlandırılan durumun da esasında bir tür tevil yoluyla ikrar olduğuna ilişkin karşıt görüş için bkz. BİRTEK, s. 219, dn. 824.

³⁸ BİRTEK, s. 22.

³⁹ *Öztürk vd.* uygulamada bir Ağır Ceza Mahkemesinin zimmet suçu işleyen bir bankacının ortaya çıkan zararı ödemek üzere devlet ile anlaşmasını tevil yoluyla ikrar olarak kabul ettiğini belirterek bu kabulü eleştirmektedirler. Bkz. ÖZTÜRK, Bahri / TEZCAN, Durmuş / ERDEM, Mustafa Ruhan / SIRMA GEZER, Özge / SAYGILAR KIRIT, Yasemin F. / ALAN AKCAN, Esra / ÖZAYDIN, Özdem / ERDEN TÛTÛNCÛ, Efser / ALTINOK VILLEMIN, Derya / TOK, Mehmet Can: *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, 15. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021, s. 299.

⁴⁰ KARAKEHYA, *Maddi Gerçek*, s. 16. Bu amacın normatif dayanaklarını da mevzuatta bulmak mümkündür. Nitekim maddi gerçeğe ulaşma amacı en net ifadesini CMK m. 160 hükmünde bulmaktadır. Hükme göre cumhuriyet savcısının soruşturma işlemlerini yerine getirmekteki amacı “... maddi gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi...” olarak belirlenmiştir. Bkz. CANPOLAT, Can: “Ceza Muhakemesi Hukukunun Amacı”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2020, Cilt 15, Sayı 2, s. 458.

⁴¹ FEYZİOĞLU / TANER, s. 172.

Vicdani kanaat adı verilen düşünsel faaliyetin işlerlik kazanabilmesi için gerekli olan ispat ölçütü vicdani ispat sistemidir. Doğrudan doğruya vicdani kanaate göre karar verme zorunluluğundan ileri gelen bu sistemin en önemli aracı ise serbest delil sistemidir. Nitekim vicdani kanaatin esas tutulduğu bir muhakeme hukuku düzeninde bazı ispat araçlarına sınırlar getirmek, hukuka aykırı ispat araçları hariç olmak üzere, kategorik olarak kimi ispat araçlarının kullanılmasını yasak saymak yahut ispatı ancak belirli şekillerde mümkün görmek gibi anlayışların yeri olamaz⁴². Yalın ifadeyle vicdani ispat sisteminde, kural olarak, hangi hususun hangi delillerle ispat edileceği önceden bazı kurallara bağlı tutulmamıştır⁴³. Bu sistemde hâkim delilleri serbestçe değerlendirir ve maddi olayın oluş biçimine dair bir kanaate varır. Bu kanaat oluşturulurken kullanılması muhtemel delillerden biri de hiç şüphesiz beyan delilidir. Dolayısıyla ikrar delili de vicdani ispat sisteminin tatbik edildiği bir alana dâhildir. Bu bağlamda ikrarın, ispat gereğini ortadan kaldıran bir hâl olarak kabul edildiği medeni muhakemeden farklı olarak ceza muhakemesinde ikrar konusunu oluşturan vakia doğrudan uyumsuzluk konusu olmaktan çıkmaz⁴⁴. Öyleyse denebilir ki vicdani kanaate göre delillerin serbestçe değerlendirildiği ceza muhakemesinde sanığın ikrarı hâkimi bağlamaz. Ancak tam da burada önemle ifade etmek gerekir ki bu bağlamazlık durumunu yanlış anlamamak elzemdir. Zira bu ifade sanki diğer deliller (özellikle maddi deliller) ceza hâkimi açısından bağlayıcıymış da yalnızca ikrar bağlayıcı değilmiş gibi anlaşılma riskini taşımaktadır. Oysa vicdani ispat sisteminde kanuni olarak tüm delillere belirli ölçülerde kuvvet atfedilmiş olmadığı gibi deliller arasında ispat gücü bakımından derecelendirme yoluna gidilmiş de değildir⁴⁵.

b. Doğrudan İkrar Açısından

Vicdani ispat sisteminde ikrarın yerine ilişkin en mühim tartışma ikrarın tek delil olduğu durumda yaşanmaktadır. İkrarın tek delil olduğu bir uyumsuzlukta bu ikrara dayanılarak mahkûmiyet hükmünün verilip verilemeyeceği ise tartışmanın temelini oluşturmaktadır.

Öğretideki baskın görüşe göre ikrarın tek delil olması durumunda diğer delillerle doğruluğu desteklenmeksizin söz konusu ikrara dayanılarak suçun sübut ettiği kabul edilemez ve dolayısıyla mahkûmiyet hükmü verilemez⁴⁶. Bu görüşü savunan yazarlar gerekçe olarak ceza muhakemesinin maddi gerçeği tespit etmeyi amaçladığını, bu sebepten ikrarın doğruluğunun maddi delillerle test edilmesi gerektiğini⁴⁷, yine buna paralel olarak vicdani ispat sisteminde delillerin serbestçe değerlendirilmesinden dolayı sanığın kendi aleyhindeki beyanının tek başına mahkûmiyet gerekçesi olamayaca-

⁴² EREM, *Diyalektik*, s. 353. Fakat belirtmek gerekir ki ceza muhakemesinde yalnızca duruşmanın akışının ispatıyla ilgili olarak kanuni delil sistemi benimsenmiştir. Nitekim CMK m. 222 hükmüne göre “*Duruşmanın nasıl yapıldığı, kanunda belirtilen usul ve esaslara uygun olarak yapılmış yapılmadığı, ancak tutanakla ispat olunabilir. Tutanağa karşı yalnız sahtecilik iddiası yöneltilir*”. Yine de duruşmanın akışına ilişkin ispat konusu, ceza muhakemesinin konusunu teşkil eden cezai uyumsuzluğun ispatıyla ilgili olmadığından anılan hükmün serbest delil sisteminin bir istisnası olarak kabul edilemeyeceği ifade edilmiştir. Bkz. CENTEL, Nur / ZAFER, Hamide: *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 19. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2020, s. 256.

⁴³ ÜNVER / HAKERİ, s. 602.

⁴⁴ Nitekim medeni muhakemede ikrar, konu edindiği vakıalar bakımından ispat gereğini ortadan kaldıran bir usûl işlemidir. İkrar ile lehine ikrarda bulunulan taraf, ikrar edilen vakia bakımından artık delil göstermek mecburiyetinde değildir. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun m. 187/2 hükmüne göre ikrar edilmiş vakıalar çekişmeli sayılmayacağı gibi yine aynı Kanun’un m. 188/1 hükmüne göre de “*Tarafların veya vekillerinin mahkeme önünde ikrar ettikleri vakıalar, çekişmeli olmaktan çıkar ve ispatı gerekmez*”. Bkz. KİRAZ, Taylan Özgür: *Medeni Yargılama Hukukunda İkrar*, 2. Baskı, Bilge Yayınevi, Ankara, 2013, s. 249. İkrar, ikrar eden taraf aleyhine kesin delil teşkil eder. bkz. KURU, Baki / AYDIN, Burak: *Medeni Usul Hukuku El Kitabı Cilt 1*, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021, s. 656. Bu beyan (ikrar) diğer tarafı ispat yükünden kurtarır; artık bu olayın ispatına gerek olmaz. Bkz. PEKCANİTEZ, Hakan / ATALAY, Oğuz / ÖZEKES, Muhammet: *Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı*, 8. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2020, s. 330.

⁴⁵ TOSUN, Öztekin: *Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri, Cilt 1*, 4. Baskı, Acar Matbaacılık, İstanbul, 1984, s. 719; CENTEL / ZAFER, s. 256.

⁴⁶ SELÇUK, Sami: “Kanıtların Toplanmasında Yasallık, Dürüstlük ve Total Ceza Adaleti”, *Yargıtay Dergisi*, 1977, Cilt 3, Sayı 2, s. 58; GÖKCEN, Ahmet / BALCI, Murat / ALŞAHİN, M. Emin / ÇAKIR, Kerim: *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 6. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022, s. 282; ÖZBEK, Veli Özer / DOĞAN, Koray / BACAKSIZ, Pınar: *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 14. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021, s. 585; DOĞAN, Koray: *Ceza Muhakemesinde Belirsizlik Kuşkuhan Sanık Yararlanr İlkesi “in dubio pro reo”*, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018, s. 306 vd.; KÖSE, s. 178; TANER, s. 220; KUNTER / YENİSEY, s. 582; AYDIN, s. 64; SOYASLAN, s. 410.

⁴⁷ AYDIN, s. 64.

ğini⁴⁸ ileri sürmektedirler. *Kunter/Yenisey*'e göre de vicdani ispat sisteminde bütün deliller serbestçe takdir edilmekle beraber bazılarının tek başına delil olup olmaması düşünülebilir. Zira sanığın kendi aleyhindeki beyanının tek başına delil olmaması aynı zamanda bir teminat teşkil eder⁴⁹. Önemle ifade etmek gerekir ki Yargıtay da çoğu zaman öğretilerdeki baskın görüşe paralel bir biçimde meseleye yaklaşmaktadır⁵⁰. Nitekim Yargıtay Ceza Genel Kurulu bir kararında, “*ceza muhakemesinde ikrar mevzu bahis olduğunda ikrarın hangi aşamada gerçekleştiği ve özgür iradeye dayalı olup olmadığı, ikrarda bulunanın beyanın ciddiyetini ve bundan doğacak sonuçları bilip bilmediği, ikrarın başkaca deliller veya emarelerle desteklenip desteklenmediği, hayatın olağan akışına uygun düşüp düşmediği, şüpheden arınmışlığını ve belirliliğini zayıflatacak biçimde ikrardan dönülüp dönülmediği gibi hususlar da göz önünde bulundurulmak suretiyle, somut olaydaki ikrarın delil değeri ortaya konulmalı ve ispat sorunu bu şekilde çözümlenmelidir.*” değerlendirmesini yapmıştır⁵¹. Yargıtayın birçok farklı kararında da tek başına ikrarın mahkûmiyet hükmü gerekçesi olamayacağı ifade edilmektedir⁵².

Öğretilerdeki azınlıkta kalan görüşe göre ise ikrarın tek delil olması durumunda şayet bu ikrar hukuka uygun bir biçimde elde edilmişse söz konusu ikrara dayanılarak mahkûmiyet hükmü kurulması mümkündür⁵³. Bu görüşü savunan yazarlardan *Ünver/Hakeri*, ceza muhakemesinde deliller arasında ispat güçleri bakımından herhangi bir farkın öngörülmediğini, bu itibarla ikrarın ispat gücü bakımından diğer delillerden ne üstünlüğünün ne de zayıflığının söz konusu olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte yazarlara göre ikrarın tek başına mahkûmiyet hükmüne esas kabul edilemeyeceğini savunan görüşün ileri sürdüğü ispat gücünün zayıflığına ilişkin itirazlar zaten diğer deliller bakımından da ortaya çıkabilecek varsayımlardır⁵⁴. *Birtek* ise ikrarın tek delil olduğu duruma ilişkin olarak Yargıtay kararlarında ortaya konan “özgür iradeye dayanıp dayanmama”, “ikrarın hangi aşamada gerçekleştiği”, “suç üstlenme veya başkasını suçtan kurtarma durumunun olup olmadığı”, “hayatın olağan akışına uygun olup olmadığı”, “şüpheden arınmışlığı”, “ikrardan dönülüp dönülmediği”, “ikrarın dosya kapsamındaki maddi delillerle veya bilimsel delillerle uyumlu olup olmadığı” gibi kriterlerin, ikrarın sağlamlığını ve güvenilirliğini test eden kriterler olduğunu vurgulamaktadır. Fakat yazara göre tüm bu kriterler destekleyici delil mahiyetinde olamayacağından ikrarın tek delil olduğu durumlarda mahkûmiyet hükmünün kurulabilmesi için söz konusu ikrarın maddi delillerle desteklenmesi gibi bir gereklilik söz konusu değildir. Yazar, aksinin kabulü hâlinde vicdani ispat sisteminde yeri olmayan delil hiyerarşisi durumunun ortaya çıkacağını vurgulamaktadır⁵⁵.

⁴⁸ ÖZBEK / DOĞAN / BACAĞIZ, s. 585.

⁴⁹ KUNTER / YENİSEY, s. 582.

⁵⁰ Nitekim bu konuda tıpkı öğreti gibi uygulamada da birlik olmadığı ancak Yargıtayın ağırlıklı olarak ikrarın maddi delillerle desteklenmesinin mahkûmiyet hükmüne esas alınmayacağını savunan görüşü benimsediği ifade edilmektedir. Bkz. GEDİK, Doğan / TOPALOĞLU, Mahir: *Ceza Muhakemesinde İspat ve Şüphelinin Sanık Lehine Yorumlanması*, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015, s. 46 vd.

⁵¹ Yargıtay, CGK, T. 26.01.2016, E. 2015/669, K. 2016/38 (<https://www.lexpera.com.tr>, ET: 03.10.2022).

⁵² Örnek olarak Yargıtay, CGK, T. 10.12.1990, E. 1990/257, K. 1990/335; Yargıtay, 12. CD., T. 28.04.2014, E. 2013/20992, K. 2014/10218; Yargıtay, 7. CD., T. 30.06.2015, E. 2014/21368, K. 2015/18423; Yargıtay, 19. CD., T. 07.12.2015, E. 2015/8114, K. 2015/8116; Yargıtay, 5. CD., T. 15.10.2019, E. 2015/6487, K. 2019/9699 (<https://www.lexpera.com.tr>, ET: 05.10.2022).

⁵³ ÜNVER, Yener: “Ceza Muhakemesinde İspat, CMK ve Uygulamamız”, *Ceza Hukuku Dergisi*, 2006, Cilt 1, Sayı 2, s. 126; GEDİK / TOPALOĞLU, s. 47; ÜNVER / HAKERİ, s. 579; BİRTEK, s. 321. Bu konuda *Yurtcan* tarafından ifade edilen görüşleri aynen paylaşmak istiyoruz: “*İkrar başka delillerle aynı doğrultuda olup, onlarla takviye edilmeli ya da tek başına olsa bile inandırıcılık taşımalıdır*”. Dolayısıyla ikrarın tek delil olduğu durumda inandırıcılık taşınması gerektiğini ifade etmesi ve fakat ayrıca maddi delillerle desteklenmesi gerektiğini ifade etmemesinden anlaşılabilir yazarın ikrarın tek başına mahkûmiyet gerekçesi olabileceğini kabul ettiği. Bkz. YURTCAN, Erdener: *Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi*, 9. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019, s. 757.

⁵⁴ ÜNVER / HAKERİ, s. 580.

⁵⁵ Yazar ayrıca ikrarın tek delil olduğu durumlarda bu ikrara dayanılarak mahkûmiyet hükmü kurulamayacağını öne sürmenin hukukumuzda geçerli olmayan *corpus delicti* kuralının *de facto* kabulü anlamına geldiğini ifade etmektedir. Bkz. BİRTEK, s. 321 vd. Çalışmamızın ilişkin olduğu konuya dair bütünlüğün bozulmaması için *corpus delicti* kavramından burada söz etmeyi yerinde buluyoruz. *Corpus delicti* kavramı *common law* hukuk sisteminde suçun üzerinde meydana geldiği maddi varlığı yahut bir suçun işlendiği gerçeğini gösteren maddi bir olguyu ifade etmektedir. Örneğin öldürülmüş bir insanın bedeni, yakılmış bir evden arta kalan kömür hâline gelmiş kalıntılar birer *corpus delicti* kabilindendirler. Bkz. BLACK, Henry Campbell: *Black's Law Dictionary*, 4. Baskı, West Publishing Co, Saint Paul, Minnesota, 1968, s. 413. *Corpus delicti* kuralı (*corpus delicti rule*) ise İngiltere’de ortaya çıkan bir ceza muhakemesi kuralıdır. Kurala göre ikrarın mahkûmiyet gerekçesi olabilmesi için ikrara esas teşkil eden maddi vakianın (suçun) gerçekten işlendiğini ortaya koyan ikrardan bağımsız maddi delillere ihtiyaç vardır. Bu kuralın zorlama veya zihinsel hastalık gibi sebeplerden dolayı aslında gerçekleşme-

Fikrimizce doğrudan ikrar bakımından azınlıkta kalan görüşün kabulü uygun olacaktır. Zira her ne kadar sanığın kendi aleyhine bir beyanı olan ikrarın tek başına mahkûmiyet gerekçesi olamayacağını ileri süren yazarlar bu durumu hâkimin delilleri vicdani kanaatine göre serbestçe takdir edeceği kuralına (CMK m. 217/1) dayandırsalar da aksine söz konusu kural, hukuka uygun biçimde elde edilmiş olan ikrarın tek başına mahkûmiyet gerekçesi olabileceğini destekler niteliktedir. Nitekim vicdani ispat sistemi ve serbest delil sisteminin esasından kişinin kendi aleyhine olarak verdiği beyana itibar etmesizin maddi delil araştırmasına girişmek gerektiği gibi bir sonuç çıkmamaktadır. Bu iki sistemin esas deliller arasında ispat güçleri bakımından hiyerarşinin ve derecelendirmenin bulunmamasıdır. İkrar da bir delil olduğuna göre delillerin özellikleri olarak yukarıda bahsettiğimiz özellikleri taşıyan ikrarın tek başına mahkûmiyet gerekçesi olmaması için bir sebep yoktur. Yukarıda da belirttiğimiz gibi “sanığın ikrarı hâkimi bağlamaz” şeklinde söylenegelen ifadenin maddi deliller lehine ve fakat bir beyan delili olan ikrar aleyhine bir ifade olarak algılanması esas problemi oluşturmaktadır. Hatta öyle ki ceza muhakemesinde ikrardan söz açıldığında akla derhâl ikrarın hâkimi bağlamadığı gelmektedir. Oysa, yinelemek gerekirse, delillerin serbestçe değerlendirilmesi esasını taşıyan vicdani ispat sisteminde hâkimi bağlamayan tek delil ikrar değildir. Bilimsel deliller de dâhil olmak üzere hiçbir delil hâkimi bağlamaz. Zaten takdir edilecektir ki “bir delil hâkimi bağlamaz” demek “o delilin varlığı durumunda hâkim, söz konusu delilin işaret ettiği maddi vakıyı sabit kabul edemez” demek değildir. Öte yandan ikrarın tek delil olduğu durumda bu ikrara dayanılarak mahkûmiyet hükmü verilemeyeceği doğrultusunda gelişen uygulamanın, nazari mülâhazalardan ziyade somut olayda ikrarın hukuka uygun bir biçimde elde edilip edilmediğine ilişkin endişelere ve ikrarın sırf bir beyan olması dolayısıyla zayıf bir delil olarak görülmesine dayandığı da aşikârdır⁵⁶. Yani denebilir ki uygulamanın bir problemi olan bu durum teorik alana aktarılmaya çalışılmaktadır. Ancak ikrarın özgür iradeye dayanıp dayanmadığı veya hukuka uygun bir biçimde elde edilip edilmediği problemi, ikrarın hükme esas alınıp alınamayacağına ilişkin bir değerlendirmeyi gerektirse de bu durum ek maddi delil araştırılması gerektiği anlamına gelmez. İkrarın delil değerini ortaya koymanın şart olması, bu faaliyetin maddi deliller yardımıyla yapılması gerektiği anlamına gelmez. Örneğin akli dengesi yerinde olan (A)’nın özgür iradesine dayanan ikrarında (B)’yi kasten öldürdüğünü herhangi bir şerh düşmeksizin doğrudan ve aynen ikrar etmesi durumunda şayet söz konusu ikrar tecrübe kurallarına da aykırı düşmüyorsa uzun süredir kayıp olan (B)’nin cesedine ulaşılamamış olması (maddi delilin bulunmaması) mahkûmiyet hükmünün kurulmasına doğrudan engel olmamalıdır.

c. Tevil Yoluyla İkrar Açısından

Ceza uyumsuzluğunda elde edilmiş tek delilin tevil yoluyla ikrar türünden olan bir ikrar olması durumunda bu ikrara dayanılarak doğrudan mahkûmiyet hükmü kurulamaması gerekir. Zira tevil yoluyla ikrar söz konusu olduğunda şüpheli veya sanık kendi lehine olacak şekilde yeni bir maddi vakıya ileri sürmektedir. Kişinin kendi lehine olarak ileri sürdüğü bir maddi vakıyanın herhangi bir araştırma faaliyetine girişilmeksizin reddedilmesi veya doğrudan kabul edilmesi ise ceza muhakemesi faaliyetinin amaçlarıyla bağdaşmaz⁵⁷. Tevil yoluyla ikrarın tevil içeren kısmına ilişkin bir gerekçelendirme de ancak ve ancak maddi delillere başvurmak suretiyle yapılabilir. Sözelimi, meşru savunma örneği üzerinden devam edecek olursak, öldürme eylemini meşru savunma şartları altında işlediğini beyan eden sanığa, başka hiçbir araştırmaya gerek olmaksızın beraat hükmü vermek de hukuka aykırı olacağı gibi öldürme eylemini sabit kabul edip meşru savunma şartlarının gerçekleşip gerçekleşmediğini araştır-

miş bir suçun üstlenilmesini önleme düşüncesinden doğduğu ifade edilmektedir. Bkz. MORAN, David: “In Defense of The Corpus Delicti Rule”, *Ohio State Law*, 2003, Cilt 64, Sayı 3, s. 817. Kuralın esaslı bir testten ibarettir. Bu teste göre jürinin, sanığın gerçekten suçu işlediğine kanaat getirebilmesi için ikrar, diğer deliller vasıtasıyla doğrulanmalıdır. Bkz. MELVILLE, Max D: “Corpus Delicti”, *Dicta*, 1953, Cilt 30, Sayı 6, s. 202.

⁵⁶ Aynı yönde bkz. BİRTEK, s. 323.

⁵⁷ Ceza muhakemesi faaliyetinin temel olarak üç amacı bulunur. Bunlar; maddi gerçeğe erişme, adaleti sağlama ve hukuki barışı koruma amaçlarıdır. Konu hakkında ayrıntılı açıklamalar için bkz. KARAKEHYA, *Maddi Gerçek*, s. 5 vd. Tevil yoluyla ikrarda bu ikrarın maddi deliller vasıtasıyla değerlendirilmemesi ve bu şekilde şüphelinin veya sanığın ikrar ettiği temel vakıya nazara alınarak lehe vakıyanın es geçilmesi suretiyle mahkûmiyet hükmü kurulması özellikle maddi gerçeğe erişme amacına ters düşer.

maksızın mahkûmiyet hükmü vermek de aynı şekilde hukuka aykırı olacaktır. Dolayısıyla doğrudan ikrar açısından hukuka uygun şekilde elde edilmiş olan ve tecrübe kurallarına aykırı düşmeyen ikrar tek başına mahkûmiyet gerekçesi olabilecek iken tevil yoluyla ikrar açısından sanık veya şüpheli tarafından ileri sürülen vakianın sübutu hakkında başkaca delillere başvurulması gerekir⁵⁸. Bu durum ceza muhakemesinde ikrarın bölünüp bölünemeyeceği meselesinin gündeme getirilmesini lüzumlu kılmaktadır. Belirtmek gerekir ki ceza hâkimi tıpkı bütün deliller gibi ikrarın da delil olma durumunu serbestçe takdir yetkisini haiz olduğundan söz konusu ikrarın bir kısmını kabul edip diğer kısmını reddedebilir⁵⁹. Bu bağlamda ikrarın bölünmezliği ilkesi adı verilen ve medeni muhakemede geçerli olan ilke ceza muhakemesinde söz konusu değildir⁶⁰. Bu sebepten ötürüdür ki ceza hâkimi ikrara esas teşkil eden temel vakianın (öldürme) sübut ettiğini kabul edebilecek iken tevilli kısmını (meşru savunma) reddedebilir. Ancak reddedilen kısım bakımından gerekli araştırmaya girişilmesi yani meşru savunma olgusunun sabit olmadığına deliller vasıtasıyla ortaya konması gerekmektedir. Nitekim Yargıtay da tevil yoluyla ikrarı konu edinen mahkûmiyet hükümlerinde bu hükümleri başkaca maddi delillerin mevcut olduğu uyuşmazlıklarda tesis etmektedir⁶¹. Fakat, aşağıda ayrıca inceleneceği üzere, Yargıtay uygulamasının eleştiriye açık yönü tevil yoluyla ikrarın tek başına mahkûmiyet hükmüne esas alınmayacağı durumundan ziyade tevil yoluyla ikrar kavramının geniş yorumundan kaynaklanmaktadır.

B. Tevil Yoluyla İkrar ve Kısmi İkrar Ayrımı

Tevil yoluyla ikrar, kısmi ikrarla karıştırılma riskini barındıran bir ikrar çeşididir. Bu sebepten iki kavram arasındaki farkın ortaya konması gerektiği kanaatindeyiz. Bunun için ilk olarak kısmi ikrar kavramından söz edilmelidir. Kısmi ikrar tam ikrarın zıttı konumda yer alır. Bu bağlamda tam ikrar ithama konu olan maddi vakianın bütününe şüpheli veya sanık tarafından kabul edilmesidir. Bu ikrar çeşidinde şüpheli veya sanık hem asıl maddi vakıya (fiil) hem tali vakialara (suçun nitelikli hâlleri ve özel görünüş biçimleri) hem de yardımcı maddi vakialara (kusurluluğu kaldıran veya azaltan sebepler) ilişkin olan suç isnadını bütün olarak kabul etmektedir⁶². Kısmi ikrar ise adından da anlaşılacağı üzere maddi vakianın yahut maddi vakianın kapsadığı olaylara ilişkin birtakım koşulların yalnızca bir kısmının sanık veya şüpheli tarafından kabulü anlamına gelir⁶³. Ancak yukarıda ifade edildiği üzere tevil yoluyla ikrar durumunda söz konusu olan, maddi vakianın bir kısmının kabulünden ziyade sanığın veya şüphelinin itham konusuna karşı olarak kendi lehine yeni bir vakıya ileri sürmesi yahut itham konusu olaydaki neticeyi doğuran başka hareketler sergilediğini beyan etmesidir⁶⁴. Kısmi ikrarda ise sanık veya şüpheli kendi lehine yeni ve ayrı bir vakıya ileri sürmemekte, isnadın içerisinde mevcut bulunmayan başkaca hareketlerle neticeye sebebiyet verdiğini beyan etmemektedir. Bu ikrarda sanık veya şüpheli isnat konusunun yalnızca bir bölümünü kabul etmektedir. Bu açıdan bakıldığında kasten yaralama suçundan yargılanan sanığın “vurmadım fakat ittim” şeklindeki beyanı tevil yoluyla ikrar olarak kabul edilebilecek iken (yaralanma olgusunun itme fiilinden ileri geldiği ispat edilmişse) “vur-

⁵⁸ BİRTEK, s. 43.

⁵⁹ TANER, s. 223; CİHAN, s. 127 vd.; EREM, *Diyalektik*, s. 376; BİRTEK, s. 298. *Kunter/Yenisey* ise ceza muhakemesinde hâkimin ikrarla bağlı olmadığı gerekçesini ileri sürerek ikrarın bölünüp bölünemeyeceğine dair bir meselenin söz konusu olmadığını ileri sürmektedir. Bkz. KUNTER / YENİSEY, s. 583.

⁶⁰ Medeni muhakemede ikrarın içeriğine göre türlere ayrıldığı ve bu ayrıma göre bölünüp bölünememe durumunun değiştiği ifade edilmektedir. Açıklamalar ve tartışmalar için bkz. KİRAZ, s. 212 vd.

⁶¹ Örnek teşkil etmesi açısından bkz. Yargıtay, 3. CD., T. 04.11.2020, E. 2020/11296, K. 2020/15492: “Sanık hakkında eşi olan mağduru basit tıbbi müdahale ile giderilebilir şekilde yaralama suçundan TCK’nin 86/2,3-a maddeleri uyarınca cezalandırılması istemiyle açılan kamu davasında, sanığın soruşturma aşamasında alınan ifadesinde mağdur eşi ile tartıştığı ve eliyle iteklediği yönündeki tevil yollu ikrarı, mağdur anlatımı ile uyumlu doktor raporunda mağdurun kol ve boyun bölgesinde kızarıklık oluşacak ve basit tıbbi müdahale ile giderilebilir nitelikte yaralandığının belirtildiği anlaşılmakla, sanığın eşi olan mağdura karşı kasten yaralama eylemi sabit olduğu halde, atılı suçtan beraatine karar verilmesi...”.

⁶² CİHAN, s. 115; BİRTEK, s. 328.

⁶³ BİRTEK, s. 221.

⁶⁴ BİRTEK, s. 329. *Köse* ise aralarında kavga çıktığını, müşterinin kendisini dövdüğünü iddia eden veya karşılıklı yaka paça tutuştuklarını ifade eden sanık beyanının suçun kısmen kabul edilmesi anlamına geldiğini ifade etmektedir. Biz buna katılmıyoruz. Zira burada yukarıdaki meşru savunma örneğimiz gibi bir durum söz konusuysa kısmi ikrar değil tevil yoluyla ikrar mevcuttur. Bkz. KÖSE, s. 170.

dum fakat sopayla değil elimle vurdum” diyen sanığın beyanı ise kısmi ikrar olarak kabul edilebilir. Nitekim bu son hâlde sanık Türk Ceza Kanunu (TCK) m. 86/2-e uyarınca nitelikli kasten yaralama suçundan isnat altındayken eylemi silah kullanmaksızın işlediğini beyan ederek isnadın yalnızca bir kısmını kabul etmektedir.

Önemle ifade ediyoruz ki kısmi ikrar, ikrar edilmeyen kısmın da dolaylı olarak kabul edildiği yorumuyla ayrıca tevil yoluyla ikrar olarak kabul edilemez⁶⁵. Sözelimi TCK m. 148 hükmü uyarınca yağma suçundan yargılanan sanığın isnat konusu malı aldığını fakat bu eylemi cebir veya tehdit kullanmaksızın gerçekleştirdiğini ifade etmesi durumunda bu hususta tahkikata girişilmeksizin eldeki ikrar üzerinden doğrudan yağma suçunun sabit olduğu sonucuna varmak hukuka aykırı olur⁶⁶.

III. TEVİL YOLUYLA İKRARIN CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNDA EGEMEN OLAN BAZI İLKELER İLE ŞÜPHELİ VE SANIK HAKLARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

A. Meram Anlatma İlkesi ve Savunma Hakkı

Yukarıda ifade ettiğimiz üzere tevil yoluyla ikrar hem ikrarı hem de savunmayı içerisinde barındıran özel bir ikrar çeşididir. Dolayısıyla meselenin ilk olarak ceza muhakemesi hukukunun merkezine yerleşmiş bulunan meram anlatma ilkesi kapsamında ele alınması gerektiğini düşünüyoruz.

Meram anlatma ilkesi veya hukuki dinlenilme hakkı (*Der Grundsatz des rechtlichen Gehörs*⁶⁷) sanığın hiç veya gereği gibi dinlenmeden mahkûm edilememesini, aleyhine olarak öne sürülen iddiaları çürütebilmesini ve bu sayede muhakemenin gidişatını etkileyebilmesini ifade etmektedir⁶⁸. Adil yargılanma hakkının bir gereği olan bu hakkın temel olarak üç unsuru bulunur. Bunlar; bilgilendirilme, açıklamada bulunabilme ve açıklamalarının dikkate alınmasını isteme olarak sıralanabilir⁶⁹.

Meram anlatma ilkesinin tevil yoluyla ikrar bakımından dikkate alınması gereken yönü bu ikrar türünde şüphelinin veya sanığın kendi lehine yeni bir maddi vakıa ileri sürmesidir. Öyleyse denebilir ki meram anlatma ilkesinin ve savunma hakkının korunması tevil yoluyla ikrar durumlarında önem kazanmaktadır. Nitekim savunma, suç isnadı altında olan bir kişinin yetkili organlar önünde kendisine isnat edilen fiili işlemediğini veya fiili işlemiş olduğunu kabul etmekle beraber bu fiilin hukuka aykırı olmadığını yahut fiilde kendi lehinde hafifletici bir sebep bulunduğunu yahut da belli sebeplerden dolayı fiilin cezalandırılmayacağını ileri sürmesi olarak tanımlanmaktadır⁷⁰. Tanımda bulunan “bir fiilin hukuka aykırı olmadığını ileri sürmek” veya “fiilde lehte hafifletici sebepler bulunduğunu iddia etmek” unsurları da yeni bir maddi vakıa ileri sürmek şeklinde ortaya çıkan tevil yoluyla ikrar vasıtasıyla ortaya çıkabilir. Ek olarak savunma, fiilin iddia edildiği gibi işlenmediği antitezini de içerebilmektedir⁷¹. Dolayısıyla sıklıkla fiilin iddia edildiği gibi işlenmediği savunmasını da içeren tevil yolu-

⁶⁵ BİRTEK, s. 331.

⁶⁶ Fakat bu durumda *davasız yargılama olmaz ilkesi* gündeme gelebilir. Duruşmada ortaya koyulan delillere (somut olayda ikrara) bağlı olarak uyuşmazlık konusu fiilin iddianamede belirtilenden farklı şekilde gerçekleştiği (cebir veya tehdit kullanılmadığı) sonucuna varılıp, işlenen suçun yağma değil de hırsızlık olduğu anlaşılırsa ceza muhakemesi hukuku bakımından fiilin değişmesi söz konusu olur. Fiilin aynılığını etkileyen böyle bir değişiklik sonucunda hırsızlık suçuna ilişkin ikrar gerekçe gösterilerek hırsızlık suçundan doğrudan mahkûmiyet hükmü verilemez. Böyle bir durumda hırsızlık suçu üzerinden yeni bir iddianame düzenlenmelidir. Nitekim CMK m. 225 uyarınca hüküm ancak iddianamede unsurları gösterilen suçla ilişkin fiil ve fail hakkında verilir. Duruşma sırasında fiilin değişmesinin ceza muhakemesi hukuku bakımından sonuçları için bkz. KARAKEHYA, *Ceza Muhakemesi*, s. 612 vd.

⁶⁷ ÜNVER / HAKERİ, s. 55.

⁶⁸ ÜNVER / HAKERİ, s. 55; GÖKCEN / BALCI / ALŞAHİN / ÇAKIR, s. 123; ÖZBEK / DOĞAN / BACAĞIZ, s. 54; ÖZTÜRK / TEZCAN / ERDEM / SIRMA GEZER / SAYGILAR KIRIT / ALAN AKCAN / ÖZAYDIN / ERDEN TÛTÛNCÛ / ALTINOK VIL-LEMIN / TOK, s. 138.

⁶⁹ KARAKEHYA, Hakan: “Ceza Muhakemesinde Sanığın Meramını Anlatabilme Hakkının Unsurları”, *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, 2015, Cilt 3, Sayı 2 (Meramını Anlatabilme Hakkı), s. 202.

⁷⁰ YÛCE, Turhan Tufan: “Alman-Türk Ceza Muhakemeleri Usulünde Savunma Hakkı”, *Adalet Dergisi*, 1960, Cilt 51, Sayı 11-12, s. 1017.

⁷¹ ZAFER, Hamide: “Savunma Hakkı ve Sınırları”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 2013, Cilt 19, Sayı 2, s. 510.

la ikrara ilişkin değerlendirme yapılırken meram anlatma ilkesine ve savunma hakkına riayet edilmesi zorunludur. Bu açıdan bakıldığında şüphelinin veya sanığın sırf kendi lehine maddi vakıya ileri sürmesinden ve bu vakıya karşılık gelen hukuki müesseselere (hukuka uygunluk sebepleri, kusurluluğu kaldıran veya azaltan hâller gibi) dayanarak savunmasını geliştirmesinden hareketle doğrudan fiili işlediği sonucuna varılıp başkaca araştırmaya girilmeksizin bu beyanın ikrar içeren kısmının mahkûmiyet hükmüne esas alınması, meram anlatma ilkesini ve savunma hakkını ciddi şekilde ihlal eder. Yine şüphelinin veya sanığın, isnada konu olan vakıada başkaca hareketler sergilediğini ifade etmesinden dolayı bu başka hareketlerin neticeye sebep olup olmadığı ortaya konmaksızın mahkûmiyet hükmü kurulması da aynı sonucu doğuracaktır⁷². Aksi yöndeki bir anlayış, belirli durumlarda şüpheli veya sanığın savunma yapmaktan ve kendi lehine yeni bir maddi vakıya ileri sürmekten çekinmesi sonucunu dahi doğurabilir. Hatta şüpheli veya sanık müdafininin dahi müvekkili adına savunma yaparken bu çekinceyle karşılaşması söz konusu olabilir.

B. Suçsuzluk Karinesi ve Şüpheden Sanık Yararlanır İlkesi

Suçsuzluk karinesi bir suçtan dolayı isnat altında olan kişinin, suçluluğu mahkeme kararıyla sabit olana dek suçlu sayılamaması anlamına gelir (AİHS m. 6/2, AY m. 38)⁷³. Karine esas olarak iki amaca hizmet etmektedir. Birincisi isnat altında olmasına rağmen suçu işlemediğinin sonradan ortaya çıkması mümkün olan şüpheli veya sanığı muhtemel adli hatalar karşısında lekelenme riski bakımından korumaktır. İkincisi ise suçu işlediği ispatlanamamış kimselere karşı cezai yaptırımların uygulanmasının engellenmesi suretiyle hukukun üstünlüğünü tesis etmektir⁷⁴.

Suçsuzluk karinesinin ceza muhakemesi kapsamındaki en mühim sonucu, “şüpheden sanık yararlanır” yahut “şüpheden sanık lehinedir (*in dubio pro reo*)” şeklinde ifade edilen ilkedir⁷⁵. Söz konusu ilkeye göre iddia makamı maddi soruna ilişkin olarak suçsuzluk karinesine uygun şekilde sanığın suçu işlediği hususunda yargılama makamını ikna edecektir. Şayet bu ikna faaliyeti yerine getirilmemiş ve neticede sanığın suçu işlediği her türlü şüpheden uzak bir biçimde ortaya konmamışsa mevcut şüpheden sanık lehine kabul edilecektir. Nitekim şüpheden sanık yararlanır ilkesi bu açıdan bakıldığında şüphelinin yenilmesi suretiyle ortaya çıkacak olan vicdani kanaat ile doğrudan ilişkilidir⁷⁶. Şüpheden sanık yararlanır ilkesinin bu anlamıyla en saf ifadesi, yüklenen suçun sanık tarafından işlendiğinin sabit olmaması durumunda beraat kararı verileceğini öngören CMK m. 223/2-e hükmünde bulunur. Ancak

⁷² Aynı yönde bkz. BİRTEK, s. 325 vd.

⁷³ KUNTER / YENİSEY, s. 390; EREM, *Diyalektik*, s. 357; CENTEL / ZAFER, s. 194; ÜZÜLMEZ, İlhan: “Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi ve Sonuçları”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2005, Cilt 4, Sayı 58, s. 42; SCHROEDER, Friedrich-Christian / PEUKERT, Wolfgang / YENİSEY, Feridun: *Ceza Muhakemesinde “Fair Trial” İlkesi*, İstanbul Barosu CMUK Uygulama Servisi Yayınları, İstanbul, 1999, s. 28; BECCARIA, Cesare: *Suçlar ve Cezalar Hakkında*, (Çev.) SELÇUK, Sami, 8. Baskı, İmge Kitabevi, 2019, s. 85. Günümüzdeki anlamıyla suçsuzluk karinesi veya masumiyet karinesi olarak anılan bu ilkenin muhakeme olarak yürütülen işin yalnızca gerekli yaptırımı saptamaktan ibaret olduğu yönündeki anlayışın değişmesi suretiyle ortaya çıktığı ifade edilmektedir. Bu değişim sanıklık durumunun bugün anladığımız biçimde ilk defa 1789 tarihli Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Beyannamesinde yer almasından sonra gerçekleşmiştir. Bkz. TOSUN, s. 304.

⁷⁴ STUMER, Andrew: *The Presumption of Innocence: Evidential and Human Rights Perspectives*, Bloomsbury Publishing Plc, London, 2010, s. 28 vd.

⁷⁵ BARKHUYSEN, Tom / EMMERIK, Michiel van / JANSEN, Oswald / FEDOROVA, Masha: “Chapter 10. Right to a Fair Trial”, (Ed.) DIJK, Pieter van / HOOF, Fried von / RIJN, Arjen van / ZWAAK, Leo: *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, 5. Baskı, Intersentia, Cambridge, 2017, s. 612; DÖNMEZER, Sulhi: “Suçsuzluk Karinesi Üzerine Düşünceler”, *Prof. Dr. Nurullah Kunter’e Armağan*, Beta Yayıncılık, İstanbul, 1998, s. 68; FEYZİOĞLU / TANER, s. 323; ÜZÜLMEZ, s. 62. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) tarafından yapılan değerlendirmelere göre de şüpheden sanık yararlanır ilkesi masumiyet karinesinin özel gör görünüş şeklindedir. Bu durum *Tandem v. İspanya* kararında da açıkça vurgulanmıştır. Bkz. DOĞAN, s. 159 vd.

⁷⁶ FEYZİOĞLU / TANER, s. 321. “Ceza yargılamasının en önemli ilkelerinden biri olan “*in dubio pro reo*” yani “kuşkudan sanık yararlanır” kuralı uyarınca, sanığın bir suçtan cezalandırılmasının temel koşulu, suçun kuşkuyla yer vermeyen bir kesinlikle ispat edilmesine bağlıdır. Gerçekleşme şekli kuşkulu ve tam olarak aydınlatılmamış olaylar ve iddialar sanığın aleyhine yorumlanarak mahkûmiyet hükmü kurulamaz. Ceza mahkûmiyeti, yargılama sürecinde toplanan kanıtların bir kısmına dayanılarak ve diğer bir kısmı göz ardı edilerek ulaşılan olası kanıya değil, kesin ve açık bir ispata dayanmalıdır. Bu ispat, hiçbir kuşku ve başka türlü bir oluşa olanak vermeyecek açıklıkta olmalıdır. Yüksek de olsa bir olasılığa dayanılarak sanığı cezalandırmak, ceza yargılamasının en önemli amacı olan gerçeğe ulaşmadan varsayım dayalı olarak hüküm vermek anlamına gelir. O halde ceza yargılamasında mahkûmiyet, büyük veya küçük bir olasılığa değil, her türlü kuşkudan uzak bir kesinliğe dayanmalıdır. Adli hataların önüne geçilebilmesinin başka bir yolu da bulunmamaktadır.” Yargıtay, CGK, T. 12.07.2011, E. 2011/126, K. 2011/171. Bkz. ŞAHİN / GÖKTÜRK, s. 172, dn. 296.

önemle ifade etmek gerekir ki söz konusu ilke bir bütün hâlinde cezai uyumsuzluğa konu olan maddi vakıaların gerçekleşip gerçekleşmediğine ilişkin olarak ortaya çıkan şüphe durumlarında uygulama alanı bulabilir. Bu sebepten, suçun işlenip işlenmediğine ilişkin olarak ortaya çıkan şüphenin yanında maddi vakıanın ne şekilde meydana geldiğine ilişkin olarak ortaya çıkan diğer şüphe durumlarında da şüpheden sanık yararlanır ilkesine başvurulabilir⁷⁷.

Suçsuzluk karinesi ve şüpheden sanık yararlanır ilkesinin tevil yoluyla ikrar bakımından öne çıkan yönü mahkemenin vicdani kanaate ulaşırken tevil yoluyla ikrar kavramına verdiği anlamda yatar. Yani şüpheli veya sanığın maddi vakıaya ilişkin anlatımlarından, teville ilişkin araştırma yükümlülüğü yerine getirilmeksizin salt ihtimallere dayalı birtakım anlamlar çıkarılması, tevil yoluyla da olsa ikrar olarak kabul edilemeyecek beyanların ikrar olarak değerlendirilmesi ve bu şekilde mahkûmiyet hükmü kurulması, suçsuzluk karinesinin ve şüpheden sanık yararlanır ilkesinin ihlaline sebebiyet verebilir⁷⁸.

C. Gerekçeli Karar Hakkı

Hukuk açısından gerekçe, şüpheyile başlayan ve infazla sona eren muhakeme aşamasında hükmün yazgısını belirleyen eylem, işlem, söz ve kararların savunma hakkı ile kanun yollarının etkili olarak kullanılmasına olanak verecek şekilde tutarlı, yeterli, doğru, haklı, yasal, makul, vicdana uygun olarak açıklanmasını hedefleyen derinlemesine bir etkinliktir⁷⁹. Dolayısıyla hükmün üzerine kurulduğu argüman veya argümanlar olarak gerekçe, hükmün rasyonel ve hukuki temelini oluşturmakla beraber⁸⁰ bu temel sorgulanabilmesine ve test edilebilmesine de hizmet eder. Ayrıca demokratik bir toplumda, bu toplum adına karar alan mahkemelerin kararlarını üzerine kurdukları sebeplerin bilinmesi gerekliliği, kararların gerekçeli olması zorunluluğunun temel sebeplerinden biri olarak gösterilmektedir⁸¹. Mahkeme kararlarının gerekçeli olması, adil yargılanma hakkının bir unsuru olarak normatif dayanağını esasen AİHS m. 6 ve AY m. 36 hükmünden alır. Bunun yanında yine AY m. 141/3'teki "*Bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır.*" hükmü ile CMK m. 34'teki "*Hakim ve mahkemelerin her türlü kararı karşı oy dahil, gerekçeli olarak yazılır. Gerekçenin yazımında 230 uncu maddede göz önünde bulundurulur. Kararların örneklerinde karşı oylar da gösterilir.*" hükmü ile gerekçe düzenleme altına alınmıştır⁸².

Gerekçeli karar hakkı bağlamında, mahkemelerin gerekçe gösterme yükümlülüğünün kapsamının belirlenmesi tevil yoluyla ikrar ile gerekçeli karar hakkı arasındaki ilişkiyi belirlemek bakımından son derece önemlidir. Belirtmek gerekir ki taraflar tarafından ileri sürülen her hususun gerekçelendirilerek

⁷⁷ İlkenin normatif etki alanı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. DOĞAN, s. 192 vd.

⁷⁸ Aynı yönde bkz. ÖZBEK / DOĞAN / BACAĞIZ, s. 56.

⁷⁹ ŞEKER, Hilmi: *Esbab-ı Mucibe'den Retoriğe Hukukta Gerekçe*, Yeditepe Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2018, s. 46 vd.

⁸⁰ Gerekçe, psikolojik anlamdaki hükmün yani karar ile mütalaanın üçüncü unsuru olan sonucun mantık yönünden dayanağıdır. Bu nedenle gerekçeye "mantıklı delil" adı da verilir. Bkz. KUNTER / YENİSEY, s. 46. Gerekçe, sonucun mantık yönünden dayanağıdır, yani o kişiyi sonuca götüren nedendir. Başka bir anlatımla gerekçe, hükmün akla ve mantığa uygun biçimde açıklanmasıdır. Bkz. CENTEL / ZAFER, s. 865. Gerekçe hükmün dayanaklarının akla, hukuka ve dosya içeriğine uygun açıklamasıdır. Bkz. ÜNVER / HAKERİ, s. 665. Gerekçe kurulan yargının, yargı kararının üçüncü ögesi olan "sonuç"un mantığa yaslanan dayanağı, "mantıksal kanıt"ı, bir bakıma doğadaki nedensellik bağlantısıdır. Küçük ve büyük önergelerden başka bir sonucu çıkarmaya nasıl mantık izin vermezse, karar ya da görüş niteliğinde olan yargılar da mantıklı gerekçelere dayanmak durumundadır. Bkz. SELÇUK, Sami: *Suç Yargılama Süreci Hukuku Dogmatığı ve/ya Grameri*, İmge Kitabevi, Ankara, 2022 (Suç Yargılama Süreci), s. 451.

⁸¹ HARRIS, David / O'BOYLE, Michael / BATES, Ed / BUCKLEY, Carla: *Law of The European Convention on Human Rights*, 3. Baskı, Oxford University Press, Oxford, 2014, s. 430.

⁸² YERDELEN, Erdal: *Ceza Muhakemesinde Hükmün Gerekçesi*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015, s. 63-64. Adil yargılanma hakkının bir unsuru olarak gerekçeli karar hakkı Anayasa Mahkemesi (AYM) tarafından Hilmi Kocabay ve Diğerleri başvurusuna ilişkin kararda şu şekilde vurgulanmıştır: "*Anayasa'nın 36. maddesinin birinci fıkrasında herkesin adil yargılanma hakkına sahip olduğu belirtilmiş ancak gerekçeli karar hakkından açıkça söz edilmemiştir. Bununla birlikte Anayasa'nın 141. maddesinin üçüncü fıkrasında "Bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır." denilerek kararlarını gerekçeli olarak yazma yükümlülüğü mahkemelere yüklenmiştir. Anayasa'nın 36. maddesi, 141. maddesinin üçüncü fıkrası ışığında yorumlandığında adil yargılanma hakkının gerekçeli karar hakkını da güvence altına aldığı anlaşılmaktadır. Öte yandan adil yargılanma hakkı doğası gereği gerekçeli karar hakkını da içermektedir. Bu sebeple gerekçeli karar hakkının Anayasa'nın 36. maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkının temel güvencelerinden biri olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.*" AYM, Hilmi Kocabay ve Diğerleri, B. No: 2018/27686, T. 17.11.2021, § 77 (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2018/27686,ET:10.11.2022>).

değerlendirilmesi gibi bir zorunluluk söz konusu değildir⁸³. Mahkemelerin bu yükümlülüğü dava bakımından esas konumda bulunan hususlar ve davanın sonucunu değiştirebilecek nitelikteki iddia ve savunmalar ile sınırlandırılmaktadır⁸⁴. Dolayısıyla açık ve somut bir biçimde ileri sürülen bir iddia veya savunma, davanın sonucunu etkileyebilecek nitelikte ise bu iddia veya savunma mahkeme tarafından gerekçe gösterilerek değerlendirilmelidir⁸⁵. Öyleyse tevil yoluyla ikrarın söz konusu olduğu durumlarda şüpheli veya sanık tarafından davanın sonucunu etkileme ihtimalini haiz beyanların ileri sürülmesi gerekçeli karar hakkını gündeme getirmektedir. Zira kendi lehine yeni bir maddi vakıa ileri sürmek suretiyle isnadı kabul eden kişinin durumu bakımından söz konusu lehe vakıanın gerçekten sübut bulup bulmadığının saptanması gerekir. Bu saptama yapılmaksızın salt ikrar içeren kısmın mahkûmiyet hükmüne esas alınması ise gerekçeli karar hakkı özelinde adil yargılanma hakkının ihlali gündeme getirebilir. Örneğin, haksız tahrik şartları altında fiili işlediğini kabul eden ve bu itibarla tevil yoluyla ikrarda bulunan bir sanığın durumunu ele alırsak, davanın sonucunu bir hayli etkileme ihtimali bulunan bu haksız tahrik vakıasının sübut bulup bulmadığını saptamaksızın yahut bu saptamayı yeterli ve sorgulanabilir bir şekilde gerekçelendirmeksizin mahkûmiyet hükmü kurulduğunda durum böyledir.

IV. UYGULAMADA TEVİL YOLUYLA İKRAR

A. Genel Olarak

Uygulamada, diğer delillerin sübuta ve dolayısıyla mahkûmiyete işaret ettiği kanısına varan Yargıtay, uyuşmazlık konusu suçun sübutu hakkında çok az şey ifade eden ve ikrar anlamına gelemeyecek birtakım ifadeleri -bir şekilde mahkûmiyet hükmüne esas alabilmek amacıyla- tevil yoluyla ikrar olarak (tanıma aykırı şekilde) değerlendirebilmektedir. Bu durumda verilen hükümlerin maddi gerçeğe uygun olup olmadığı probleminden daha ziyade savunmayı zayıflatıcı bir muhakeme usulünün ortaya çıkması problemi doğmaktadır. Yukarıda ifade edildiği üzere uygulamada, tevil yoluyla ikrar genelde başkaca maddi delillerin mevcut bulunduğu uyuşmazlıklarda hükme esas alınmaktadır. Bu açıdan bakıldığında tevil yoluyla ikrarda, sanığın lehine olarak ileri sürdüğü yeni vakıanın yahut sergilediği başka hareketlerin sübut bulup bulmadığının maddi deliller vasıtasıyla araştırıldığı ve tevil yoluyla ikrara ilişkin bu şartın yerine getirildiği kararlara rastlanmaktadır⁸⁶. Ancak yine de kanaatimizce uygu-

⁸³ Nitekim AİHS uygulamasında da durumun bu şekilde olduğu ifade edilmektedir. Bkz. HARRIS / O'BOYLE / BATES / BUCKLEY, s. 430.

⁸⁴ “Mahkemelerin anılan yükümlülüğü, yargılamada ileri sürülen her türlü iddia ve savunmaya karar gerekçesinde ayrıntılı yanıt verilmesi gerektiği şeklinde anlaşılabilir. Ancak derece mahkemeleri, kendilerine sunulan tüm iddialara yanıt vermek zorunda değilse de davanın esas sorunlarının incelenmiş olduğu gerekçeli karardan anlaşılmalıdır. Bir kararda tam olarak hangi unsurların bulunması gerektiği davanın niteliğine ve koşullarına bağlıdır. Muhakeme sırasında açık ve somut bir biçimde öne sürülen iddia ve savunmaların davanın sonucuna etkili olması, başka bir deyişle davanın sonucunu değiştirebilecek nitelikte bulunması hâlinde davayla doğrudan ilgili olan bu hususlara mahkemelerce makul bir gerekçe ile yanıt verilmesi gerekir” Aksi bir tutumla mahkemenin davanın sonucuna etkili olduğunu kabul ettiği bir husus hakkında ilgili ve yeterli bir yanıt vermemesi veya yanıt verilmesini gerektiren usul veya esasa dair iddiaların cevapsız bırakılmış olması hak ihlaline neden olabilecektir.” AYM, Çetin Gül, B. No: 2020/16856, T. 02.02.2022, § 35-36 (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2020/16856>, ET: 11.11.2022).

⁸⁵ İNCEOĞLU, Sibel: *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı*, 2. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2005, s. 327. Bu bağlamda AİHM tarafından 2017 tarihli *Moreira Ferreira v. Portekiz* kararında da belirtildiği üzere yargılamanın tarafları, uyuşmazlığı sonucu bakımından belirleyici olabilecek argümanlarına karşı açık bir cevap bekleme hakkına sahiptir. Bkz. AİHM, *Moreira Ferreira*, B. No: 19867/12, T. 17.07.2017, § 84 (<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-175646%22%5D%7D>), ET: 11.11.2022).

⁸⁶ Örnek olarak bkz. Erzurum BAM, 1. CD., T. 02.07.2018, E. 2018/1575, K. 2018/1838 (<https://www.lexpera.com.tr>, ET: 29.11.2022): “a-Sanığın aşamalarda kendini savunmak için yerde bulduğu sopayı etrafa salladığına ilişkin tevil yollu savunmaları, mağdur ve tanık beyanları, mağdura ait adli raporlar, kolluk tutanakları ile tüm dosya kapsamı bir arada değerlendirildiğinde; olay tarihinde taraflar arasında kız meselesi nedeniyle oluşan husumet neticesinde sanık K1 ‘in kimliği belirlenemeyen şahıslarla birlikte silahtan sayılan sopalılarla mağdur K2 ‘ı hayati tehlikeye ve kafasında 3.derece kemik kırığı ile birlikte subaraknoit kanamaya neden olacak şekilde yaraladığı, b-Sanığın kavga hareketli ortamında hayati bölgeyi bilerek hedef aldığına dair her türlü şüpheden uzak kesin ve inandırıcı deliller bulunmaması, ciddi bir engel bulunmadığı halde ikinci bir hamle yapmaması, eylemine kendiliğinden son vermesi, öldürmeye sebep olabilecek bir husumet olmaması dikkate alındığında kastının yaralamaya yönelik olup eyleminin neticesi sebebiyle ağırlaşmış kasten yaralama suçuna nitelik olarak uyduğu, c-Kavga sırasında ilk haksız hareketin hangi taraftan geldiği tespit edilemediğinden, sanık hakkında haksız tahrik hükümlerinin uygulanmasının yerinde olduğu, tahrikin derecesinin doğru takdir edildiği, d-Sanığın mağdur tarafından darp edildiğine dair savunmasının adli raporla desteklenmemesi nedeniyle soyut nitelikte kaldığı ve kabul edilen oluş çerçevesinde sanık lehine meşru savunma koşullarının oluşmadığı, e-Mahkemenin kararında eleştiri nedeni dışında usule ve esasa ilişkin herhangi bir hu-

lamadaki esas sorun, tevil yoluyla ikrardaki lehe olarak öne sürülen vakıyı araştırma zorunluluğundan değil, kendi lehine yeni bir maddi vakıya sürerek dahi isnadı kabul etmiş olmayan yahut neticeye sebep olan başkaca hareketler gerçekleştirdiğini ifade etmeyen sanıkların savunmaya yönelik ifadelerinin geniş yorumlanarak tevil yoluyla ikrar şeklinde kabul edildiği vakit ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan söz konusu uyuşmazlıkların çoğunda geniş yorum dolayısıyla hatalı olarak tevil yoluyla ikrar şeklinde değerlendirilen sanık anlatımları olmasaydı yine de eldeki maddi deliller vasıtasıyla mahkûmiyet hükmünün kurulabileceği, dolayısıyla tevil yoluyla ikrara ilişkin uygulamayı eleştirmenin yersiz olduğu söylenebilir. Ancak, aşağıda görüleceği üzere, mahkemeler, tevil yoluyla ikrar kavramını karşılayacak şekilde ve sanığın beyanı bakımından savunmayı değil ikrarı öncelikledikleri anlamına gelebilecek ifadeler kullanmaktadır. Kimi zaman ise tevil yoluyla da olsa ikrar olamayacak ifadeleri bu türden kabul etmektedir. Bu tutum, şüphelinin veya sanığın, savunma amaçlı olan ve olayın başka türlü gerçekleştiğini içeren beyanlarını ileri sürmekten çekinmesine ve hatta inkâr etmekten başka seçeneğe sahip olmadığını düşünmesine yol açabilir. Söz konusu durum kişilerin etkin bir savunma geliştirememesi ile sonuçlanabilecek, neticede ise sanık ve şüpheli hakları bakımından olumsuz bir muhakeme ortamı oluşacaktır. Takdir edilecektir ki modern ceza muhakemesinin yegane amacı uyuşmazlığın maddi gerçeğe uygun bir şekilde çözümü değildir. Ceza muhakemesi hukukunun temel ilkeleri şüpheli ve sanık haklarına riayet ederek muhakeme sürecinin de hukuka uygun bir şekilde yürütülmesini gerekli kılmaktadır⁸⁷.

Uygulamada tevil yoluyla ikrar bahsinde ayrıca değinmek gerekir ki mahkemeler tevil yoluyla ikrara ilişkin değerlendirme yaptığı bazı kararlarında, “tevil yollu beyan”⁸⁸ “tevil yollu anlatım”⁸⁹ yahut “tevil yollu savunma”⁹⁰ ifadelerini de kullanabilmektedir. Belirtmek gerekir ki tevil yoluyla ikrar içerisinde savunmayı barındırsa da son tahlilde bir ikrardır. Fakat görüldüğü üzere Yargıtay ceza daireleri açıkça kendilerinin dahi ikrar olarak nitelemekten imtina ettikleri sanık anlatımlarını -her ne kadar söz konusu kararları maddi delillerle destekleme gayretinde olsalar da- ikrar gibi değerlendirmektedir. Mahkemenin tevil yoluyla ikrara ilişkin anlayışı ve bu anlayışın kullandığı terminolojiye yansımaları bahsinde ayrıca “kaçamaklı ikrar” yahut “kaçamaklı savunma” ifadelerinden de söz etmek gerekir. Yargıtay bazı kararlarında isnat konusu maddi vakıanın isnat edildiğinden başka şekilde gerçekleştiğini içeren beyanları bu kavramlarla adlandırmaktadır. Örneğin Mahkeme, bir kararında⁹¹ kasten yaralama suçundan dolayı isnat altında olan sanığın katılanla itiş kakış yaşadığını beyan etmesinin kaçamaklı ikrar kabilinden olduğuna karar vermiştir. Tevil yoluyla ikrara ilişkin araştırma yükümlülüğünü gündeme getirmesi gereken bu türden bir beyana “kaçamaklı” denmesi yerinde değildir. Zira bu ifade, adeta, ikrar etmek niyetinde olmayan sanığın ifadelerinden ikrar anlamı çıkarma gayretinde olduğunu akla getirmektedir⁹². Takdir edilecektir ki ifade veya sorgu, salt ikrar yakalamak için yürütülen bir muhakeme işlemi değildir.

kuka aykırılığın bulunmadığı, delillerde ve işlemlerde herhangi bir eksiklik olmadığı, ispat bakımından değerlendirmenin yerinde olduğu, eylemin doğru olarak nitelendirildiği, temel cezanın belirlenmesinde, cezanın şahsileştirilmesinde yasaya ve dosyadaki bilgilere aykırılık bulunmadığı vicdani kanaatine varılmıştır.”

⁸⁷ KARAKEHYA, *Maddi Gerçek*, s. 18 vd.

⁸⁸ Yargıtay, 13. CD., T. 26.09.2018, E. 2017/2919, K. 2018/12570; Yargıtay, 14. CD., T. 25.05.2021, E. 2020/4468, K. 2021/3664; Yargıtay, 9. CD., T. 18.05.2021, E. 2020/6724, K. 2021/2315 (<https://www.lexpera.com.tr>, ET: 20.11.2022).

⁸⁹ Yargıtay, 14. CD., T. 08.12.2015, E. 2014/830, K. 2015/11485; Yargıtay, 6. CD., T. 04.11.2021, E. 2021/2017, K. 2021/17181 (<https://www.lexpera.com.tr>, ET: 20.11.2022).

⁹⁰ Yargıtay, 18. CD., T. 06.04.2016, E. 2015/25668, K. 2016/6909; Yargıtay, 19. CD., T. 15.12.2016, E. 2015/35819, K. 2016/23540 (<https://www.lexpera.com.tr>, ET: 02.12.2022).

⁹¹ “Katılanın aşamalarda değişmeyen beyanları, katılana ait adli raporda yanakta kesi tespit edilmesi, sanık ... ile temyiz dışı sanık ...'un katılanı dövmeye çalışıklarına yönelik tanık Birol'un soruşturma ve kovuşturma beyanları, katılan ile itiş-kakış yaşadıklarına yönelik sanığın kaçamaklı ikrarı birlikte değerlendirildiğinde, sanığın üzerine atılı suçu işlediği sabit olduğu halde mahkûmiyeti yerine yazılı şekilde beraatine karar verilmesi...” Yargıtay, 3. CD., T. 17.11.2020, E. 2020/1196, K. 2020/16515 (<https://www.lexpera.com.tr>, ET: 22.11.2022).

⁹² Bu ifadenin doktrinde de eleştirildiği görülmektedir. Bkz. BİRTEK, s. 325. Kaçamaklı savunma ifadesinin, savunma hakkının özüne zarar vermekle birlikte bu ifadenin Yargıtay kararlarında kullanılmasının şüpheli veya sanığın ifadesine mesafeli yaklaşıldığını gösterdiği hakkında ayrıca bkz. BİRTEK, s. 222, 836. ÖZBEK / DOĞAN / BACAĞSIZ, s. 56.

B. Tevil Yoluyla İkrar Sayılamayacak İfadeler

Fikrimizce uygulamadaki problemlerin en mühimi, somut uyuşmazlıktaki mevcut deliller karşısında sanığın olayın başka türlü vuku bulduğuna yönelik beyanına itibar etmeyen yargılama makamlarının, tevil yoluyla ikrar türünden olamayacak ifadeleri kimi zaman bu türden kabul etmesidir. Gerçekten Yargıtay, savunmaya yönelik beyanlar kapsamında kalan birtakım ifadeleri isnat konusu suç bakımından tevil yoluyla ikrar kabul edebilmektedir.

Bir kararda “Sanığın kovuşturma aşamasında yakalama emri üzerine alınan savunmasında kolluk görevlilerini görünce hırsızlık yaptığı için değil asker firarisi olduğu için kaçtığını söyleyerek olay tarihinde gece saat 03.30 sıralarında suça konu akülerin ele geçirildiği aracın içinde bulunduğunu” ifade etmesi tevil yoluyla ikrar olarak kabul edilmiş, yine aynı kararda “hayatın olağan akışına ve dosya kapsamına uygun düşmeyen beyanda bulunan sanığın, kendisini suçtan kurtarmaya yönelik savunmasına itibar edilemeyeceği ve atılı suçun sanık tarafından işlendiği” sabit görülmüştür⁹³. Belirtmek gerekir ki sanığın savunmasına itibar edilmemesi ve dosyadaki diğer delillere üstünlük tanınması gayet tabii mümkündür. Ancak tevil yoluyla ikrar, isnat konusu suçun dolaylı olarak kabul edilmesi anlamına geldiğine göre asker firarisi olduğundan mütevellit polisten kaçtığını ifade eden sanığın, olay yerinde bulunduğunu örtülü olarak kabul etmesi, dolaylı olarak hırsızlık suçunu işlediğini kabul ettiği anlamına gelmez. Dolayısıyla bu türden bir beyan hırsızlık suçu açısından tevil yoluyla ikrar olarak kabul edilemez. Nitekim sanık ne kendi lehine yeni bir maddi vakıya ileri sürmekte ne de olayda neticeyi meydana getiren başka hareketler sergilediğini ifade etmektedir. Hatta denebilir ki sanığın bu beyanı ikrar değil inkâr kabilindedir. Zira sanık hırsızlık yapmadığını, asker firarisi olduğundan polisten kaçtığını ifade etmiştir. Yargıtay Ceza Genel Kurulu tarafından yapılan bu değerlendirmeye tevil yoluyla ikrar kavramının sınırlarını hayli genişletmektedir. Benzer bir olay Yargıtay 13. Ceza Dairesi önünde tartışılmıştır. İştirak hâlinde hırsızlık suçunu işledikleri isnadıyla yargılanan iki sanıktan biri suçu birlikte işlediklerini ifade etmiştir. Diğer sanık ise olay günü ikrar eden sanıkla birlikte olduğunu, hırsızlık suçuna konu olan araca bindiğini ancak çalma eylemini kabul etmediğini beyan etmiştir. Beraat hükmünü onayan bu karara karşı daire üyelerinden birinin yazdığı karşı oyda ise olay gününde ikrar eden sanıkla birlikte olduğunu ve arabaya da bindiğini ifade eden sanığın beyanları tevil yoluyla ikrar olarak nitelendirilmiş, hatta “Sanık ... atılı suçu inkar etse de tevil yolla kabulde bulunmuştur.” denmiştir⁹⁴. Söz konusu değerlendirme bir önceki kararda olduğu gibi tevil yoluyla ikrar

⁹³ Yargıtay, CGK, T. 30.09.2021, E. 2017/166, K. 2021/434 (<https://www.lexpera.com.tr>, ET: 07.12.2022).

⁹⁴ “Katılanın, suça konu ... plaka sayılı aracını 14.08.2011 tarihinde 01:30 sıralarında kapıları kilitlenemediği için kilitlenmeden ancak kapalı halde park ederek ayrıldığı, ertesi sabah 11:00 sıralarında yerinde aracının olmadığını görmesi üzerine şikâyetçi olduğu, aracın kolluk kuvvetleri tarafından 15.08.2011 tarihinde 00:15 sıralarında terk edilmiş vaziyette bulunduğu, aynı tarihli araştırma tutanağı içeriğine göre; ... ilçesine gelen yabancı şahıslar ile ilgili yapılan istihbari çalışmalar sonucunda sanık ... 'ye ve hakkında verilen mahkumiyet kararı Dairemizce düzeltilerek onanan sanık ... 'ye ulaşıldığı, ... 'in aşamalarda alınan savunmalarında, olay gecesi 01:00-01:30 saatleri arasında ... ile birlikte suça konu aracı çaldıklarını ikrar ettiği, sanık ... 'in ise kolluk aşamasında ve savcılıkta alınan savunmalarında; olay günü ... ile buluştuğunu, ... 'in araba ile doluşmayı teklif etmesi üzerine parkta bulunan suça konu aracın yanına giderek birlikte doluşmaya başladıklarını, aracın kime ait olduğunu sorunca ... ilçesinden çaldığını söylediğini, ancak kendisinin ... 'i aracı çalarken görmediğini beyan ettiği, 21.12.2012 tarihli mahkeme aşamasında alınan savunmasında ise sanık ile dışarı çıktıklarını, kendisinin bir ara markete girdiğini, bu sırada... 'in yanından ayrılıp kısa bir süre sonra döndüğünde yanında suça konu araç ile geldiğini, arabanın kime ait olduğunu sorunca akrabasının arabası olduğunu söyleyerek atılı suçlamayı kabul etmediğini bildirdiği somut olayda, olay yeri inceleme raporu içeriğine göre de sanığa ait herhangi bir parmak izinin bulunamadığının anlaşılması karşısında, yüklenen suçu işlediğine ilişkin diğer sanık ... 'ün atfî cürüm niteliğindeki anlatımları dışında, hükümlülüğüne yeterli, kesin ve inandırıcı hukuka uygun kanıtlar bulunmadığı belirlenerek yapılan incelemede; Dosya ve duruşma tutanakları içeriğine, kararın dayandığı gerekçeye ve takdire göre, o yer Cumhuriyet Savcısının temyiz itirazı yerinde görülmemiş olduğundan reddiyle usul ve kanuna uygun ve takdire dayalı bulunan hükmün tebliğnameye aykırı olarak ONANMASINA, 14/03/2019 gününde oy çokluğuyla karar verildi. KARŞI OY: Olay tarihinde katılanın aracını 01.30 sıralarında kapıları kilitlenmediği için, kilitlenmeden ancak; kapatarak bıraktığı ertesi gün saat 11.00 'de yerinde bulmadığını beyan etmiştir. İstihbari çalışmalar sonunda söz konusu eylemi ... ile ... 'nin birlikte gerçekleştirdiklerinin öğrenilmesi üzerine her iki sanığa da ulaşılmıştır. Bundan sonra sanık ... samimi bir şekilde diğer sanık ... ile birlikte işlediklerini kabul etmiştir. Sayfa 1/2 Sanık ... atılı suçu inkar etse de tevil yolla kabulde bulunmuştur. Olay günü olay saatinde suçu ikrar eden sanık ile birlikte olduğunu ve çalınan arabaya birlikte bindiğini kabul etmekte ancak çalma eylemini kabul etmemektedir. Araca binme gerekçesini ise ifadeleriyle değiştirerek anlatmaktadır. Sanıkların atılı suçu birlikte işledikleri sabittir. Şöyle ki; 1-Yapılan istihbari çalışmalarda her iki sanığın birlikte atılı suçu işledikleri istihbaratı yapılmış ve sanıklara o şekilde ulaşılmıştır. 2-İstihbarat bilgisi ile ulaşılan sanıklardan... samimi bir şekilde suç saatini de belirttiklerini kabul etmişlerdir. 3-Sanık ... ise olay yerinde ve olay saatinde suçu kabul eden sanık ile birlikte olduğunu kabul etmektedir. 4-Sanık ... suçu kabul etmese de çalınan aracı suç saatinde gece saat 01:30 sıralarında yani çalınma anında bindiğini de kabul etmektedir. Ancak çalmadığını savunmaktadır. Yani tevil yoluyla olarak eylemi katıldığını tüm aşamalarda beyan etmekte ve dolayısıyla istihbari bilgi ve diğer sanık ikrarını teyit etmektedir. Bu nedenlerle sanığın mahkumiyeti yerine beraat kararı verilmesi nedeniyle direnme kararının bozulması yönündeki çoğunluk görüşüne katılmıyorum.” Yargıtay, 13. CD., T. 14.03.2019, E. 2018/6867, K. 2019/3974 (<https://www.lexpera.com.tr>, ET: 24.11.2022).

kavramına uymamaktadır. Bununla birlikte “*inkar etse de tevil yolla kabulde bulunmuştur*” ifadesi hayli düşündürücüdür. Zira inkardan dahi bir şekilde ikrar anlamı çıkarmak için sanığın ifadelerinde açık aramanın, hukuk devletinde kabulü mümkün olan bir yönü yoktur.

Başka bir kararda⁹⁵ ise tefecilik suçundan dolayı isnat altında olan sanığın borç para verdiği ilişkin beyanı bu suç bakımından tevil yoluyla ikrar olarak kabul edilmiştir. Fikrimizce mesele, tevil yoluyla ikrarın anlamı üzerinden -tefecilik suçunun yapısı da nazara alınarak- değerlendirildiğinde Yargıtayın bu kabulünün yerinde olmadığı sonucuna varmak gerekir. Zira tefecilik suçunun oluşabilmesi için fiilde bulunması gereken unsurlar (kazanç elde etmek amacıyla, belirli bir vadeye bağlı olarak ve fahiş orandaki bir faizle borç vermek⁹⁶) göz önünde bulundurulduğunda “borç vermiş olmak” bu unsurların yalnızca bir tanesini oluşturmaktadır. Dolayısıyla borç verdiği kabul eden ve yeni bir maddi vakıa ileri sürmeyen sanığın bu ifadesi olsa olsa kısmi ikrar olabilir. Yukarıda ifade ettiğimiz üzere kısmi ikrarda, ikrar edilen kısımdan yola çıkılarak ikrar edilmeyen kısımların da tevil yoluyla dolaylı bir şekilde ikrar edildiği sonucuna varılamaz.

Bir kararda⁹⁷ ise mala zarar verme suçundan isnat altında olan sanığın uyuşmazlık konusu olan fidanlara yanlışlıkla zarar verdiğini ifade etmesi tevil yoluyla ikrar olarak kabul edilmiştir. Belirtmek gerekir ki bu türden bir beyan esasen savunma kabilinden olup doğrudan veya dolaylı olarak ikrar içermektedir. Nitekim kasten işlenen mala zarar verme suçunun⁹⁸ taksirli hâlinin Kanun’da düzenlenmemiş olduğu da nazara alındığında bu ifadenin tevil yoluyla ikrar olarak kabul edilmesi isabetsizdir. Uyuşmazlık konusu fiili kasten gerçekleştirmediğini ifade eden sanığın bu beyanına değil de dosyadaki diğer delillere üstünlük tanınırken verilecek mahkûmiyet hükmünü desteklemek amacıyla söz konusu beyanın ayrıca tevil yoluyla ikrar olarak kabul edilmesi savunma hakkını anlamsızlaştırmaktadır.

Mühür bozma suçuna (TCK m. 203) ilişkin olarak verilen bir kararda⁹⁹ da isnat altında olan sanığın, elektriğin kesildiği bilgisini havi sayaç tutanağını gördüğünü ifade etmesi tevil yoluyla ikrar olarak kabul edilmiştir. Bu kabul tevil yoluyla ikrara ilişkin tanımın çok uzağında olduğu gibi son derece zorlama bir değerlendirmeye dayanmaktadır. Nitekim sanığın dolaylı yoldan da olsa mühür bozma suçu bakımından ikrar anlamına gelen tek bir ifadesini sözü geçen beyanda bulmak güçtür. Benzer şekilde hakaret suçuna (TCK m. 125) ilişkin bir kararda¹⁰⁰ sanığın, yalnızca, katılanı telefonla aradığını ifade etmesi, suç bakımından hatalı şekilde tevil yoluyla ikrar olarak değerlendirilmiştir.

⁹⁵ “... müşteki ve tanıklarının aşamalarda beyanları, sanığın borç verdiği ilişkin tevil yollu beyanı ve kamera ve ses çözüm raporu ile tüm dosya kapsamından sanığın kazanç sağlamak için tefecilik fiilini işlediği, yüklenen suçun tüm unsurlarıyla oluştuğu gözetilmeden, mahkûmiyeti yerine dosya kapsamı ve oluşa uygun düşmeyen gerçeklerle yanlış değerlendirme sonucu yazılı şekilde beraat kararı verilmesi, Kanuna aykırı, katılan Hazine vekilinin temyiz itirazları bu itibarla yerinde görülmesi olduğundan hükmün 5320 sayılı Kanununun 8/1. maddesi de gözetilerek CMUK’nın 321. maddesi uyarınca BOZULMASINA, 18/05/2021 tarihinde oy birliğiyle karar verildi.” Yargıtay, 9. CD., T. 18.05.2021, E. 2020/6724, K. 2021/2315 (<https://www.lexpera.com.tr>, ET: 25.11.2022).

⁹⁶ ARSLAN, Çetin: “Tefecilik Suçu”, *Ankara Barosu Dergisi*, 2014, Sayı 1, s. 36.

⁹⁷ “Dosyada mevcut Akdeniz Kaymakamlığı tarafından verilen tahliye kararının sanık ... hakkında ve Hazine’nin maliki olduğu 932 numaralı parsel hakkında olduğu, tanık anlatımları ve sanığın “yanlışlıkla fidanlara zarar verdiği” şeklindeki tevilli ikrarı ile mahkemenin gerekçesi yeterli görüldüğünden tebliğnamedeki bozma isteyen düşünceye iştirak edilmemiştir. Yapılan duruşmaya, toplanan delillere, gerekçeye, hâkimin kanaat ve takdirine göre temyiz nedenleri yerinde olmadığından reddiyle hükmün isteme aykırı olarak ONANMASINA, 29.09.2021 gününde oy birliğiyle karar verildi.” Yargıtay, 2. CD., T. 29.09.2021, E. 2020/24934, K. 2021/15554 (<https://karararama.yargitay.gov.tr/>, ET: 25.11.2022).

⁹⁸ TCK m. 151/1: “Başkasının taşınır veya taşınmaz malını kısmen veya tamamen yıkan, tahrip eden, yok eden, bozan, kullanılamaz hale getiren veya kirleten kişi, mağdurun şikayeti üzerine, dört aydan üç yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır.”

⁹⁹ “Bozma kararına uyularak yapılan yargılamada sanığın ikametgahındaki elektriğinin borç sebebiyle kesilerek mühürlenmesine rağmen tüketime devam ettiği iddiasıyla açılan davada, usulüne uygun mühürleme ve tespit tutanaklarının dosyada bulunması, sanığın “2011 yılı Mart ayı içerisinde eve geldiğimde sayaçta bir tutanak vardı, bu tutanakta elektriğin kesildiği yazılı idi” şeklindeki tevilli ikrarını içeren ifadesi, suça konu 23.03.2011 günlü tutanakta mühürlendiği belirtilen sayacın 07.05.2011 tarihli tespit tutanağından sonra değiştirildiğinin anlaşılması karşısında, mühürleme tarihinde özelleştirilmemiş kurum tarafından yapılan mühürleme işleminin konuluş amacına aykırı hareket eden sanığa yüklenen suçun tüm unsurları itibarıyla sübuta erdiği gözetilmeden, yazılı şekilde beraat kararı verilmesi, ...” Yargıtay, 11. CD., T. 13.03.2017, E. 2016/7826, K. 2017/1797 (<https://www.lexpera.com.tr>, ET: 25.11.2022).

¹⁰⁰ “Katılanın aşamalarda değişmeyen beyanı ile uyumlu aşamalarda değişiklik göstermeyen tanık anlatımı, katılanın sanığı tanımaması ve aralarında suç isnadında bulunmayı gerektirecek bir husumetin de bulunmaması nedeniyle katılan beyanlarının samimi olduğunun anlaşılması karşısında, sanığın katılanı aradığına ilişkin tevilli ikrarı ve arama kayıtlarına göre sanığın üzerine atılı suçlardan mahkûmiyeti yerine yasal ve yerinde olmayan gerekçelerle beraatine karar verilmesi...” Yargıtay, 4. CD., T. 07.04.2016, E. 2014/1190, K. 2016/6681 (<https://www.lexpera.com.tr>, ET: 26.11.2022).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Ceza muhakemesi hukukunda tevil yoluyla ikrar uyuşmazlık konusu suçun işlendiğini kabul eden sanığın kendi lehine olarak ileri sürdüğü yeni vakıalar sebebiyle kendine özgü bir ikrar çeşididir. Dolayısıyla bu kavramı ne tam ve doğrudan olarak ikrar ne de tam olarak savunma şeklinde kabul etmek mümkündür. Bunun doğal bir sonucu olarak da kavramın kendine özgü bir şekilde değerlendirilmesi gerekir. Tevil yoluyla ikrarda esas olan sanığın kendi lehine olarak ileri sürdüğü vakıaların sabit olup olmadığını diğer delillerle ortaya koymaktır. Bu durum tevil yoluyla ikrar olarak değerlendirilebilecek beyan doğrultusunda mahkemelerin araştırma yükümlülüğü altında olmasını ifade eder. Eş bir anlatımla lehe olarak ileri sürülen vakıanın maddi gerçeğe uygunluğu araştırılmalı, bu vakıanın sübut bulduğuna karar verilirse sanık ileri sürdüğü vakıaya karşılık gelen hukuk müessesinden yararlandırılmalıdır. Aksinin (lehe maddi vakıanın sübut bulmadığının) ispatının her türlü şüpheden uzak bir biçimde yerine getirilemediği hâllerde ise şüpheden sanık yararlanır ilkesi gereğince sanığın lehe maddi vakıaya karşılık gelen hukuki müesseseden yine yararlanması gerektiği izahtan varestedir.

Tevil yoluyla ikrarın şüpheli ve sanık hakları karşısındaki durumu titiz bir incelemeyi gerektirir. Nitekim şüphenin yenilmesi gerekliliği alt unsurunu içeren vicdani kanaate göre karar verme zorunluluğundan dolayı tevil yoluyla ikrar anlamına gelemeyecek ifadeler ihtimale dayalı olarak bu anlamın yüklenmesi şüpheden sanık yararlanır ilkesine ve suçsuzluk karinesine aykırıdır. Hatta bu anlamın yüklenmesi yargılama diyalektiği açısından da son derece sakıncalıdır. Aksinin benimsenmesi hâlinde ise somut olayın şartları itibarıyla geliştirilmesi sanık yararına olan savunmadan geri durulması zarureti doğmaktadır. Uygulamada sanık müdafilerinin dahi müvekkillerine, inkara yönelik savunma yapmasını önermeleri bu sebeptendir. Gerçekten uyuşmazlık konusu suç, ceza sorumluluğunu ortadan kaldıracak veya bir hayli azaltacak şartlar altında işlediği iddiasında olan kişilerin söz konusu şartlardan bahsetmeden önce iki kere düşünmek zorunda kaldığı bilinmektedir. Bu düşünce ise maalesef söz konusu şartlardan hiç bahsetmeyip inkara yönelik savunma yapmanın daha uygun olacağı fikriyle sonuçlanabilmektedir. Neticede hukuk karşısında lehe olabilecek olgulardan söz edilememesi dolayısıyla etkili bir savunma geliştirme imkanının önü kapanmaktadır. Eriştığımız bulgular kapsamında uygulamadaki problemin de bu olduğunu düşünüyoruz.

Bir hükmün saygınlığını ve otoritesini sağlayan, bu itibarla da hükmü meşru kılan şey iddia ve savunma karşıtlığına mümkün mertebe olanak sağlamaktır¹⁰¹. Hâl böyleyken isnada konu olan suçta açıkça inkâr etmeyen sanığın beyanlarından zorlama akıl yürütme ve ihtimaller üzerinden tevil yoluyla ikrar adı altında ikrar anlamı çıkarmak, sözgelimi tevil yoluyla ikrarın “dolaylı” olmasına işaret ederek bu dolaylı olma hâlinin sınırlarını zorlamak iddia-savunma karşıtlığında dengeyi savunma aleyhine bozmaktadır. Bu durumu önlemek amacıyla maddi vakıaya ilişkin birtakım hususları doğrulayan ifadeler, sırf açıkça inkâr içermiyor diye her zaman tevil yoluyla ikrar anlamı verilemeyeceği unutulmamalı şayet bu anlam verilebiliyorsa bu sefer de tevil yoluyla ikrarın mahkemeler bakımından ek bir araştırma ve gerekçelendirme yükümlülüğü getirdiği dikkate alınmalıdır.

¹⁰¹ SELÇUK, *Suç Yargılama Süreci*, s. 777.

KAYNAKÇA

- ARSLAN, Çetin: “Tefecilik Suçu”, *Ankara Barosu Dergisi*, 2014, Sayı 1, s. 23-48.
- AYDIN, Devrim: *Ceza Muhakemesinde Deliller*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014.
- BARKHUYSEN, Tom / EMMERIK, Michiel van / JANSEN, Oswald / FEDOROVA, Masha: “Chapter 10. Right to a Fair Trial”, (Ed.) DIJK, Pieter van / HOOFF, Fried von / RIJN, Arjen van / ZWAAK, Leo: *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, 5. Baskı, Intersentia, Cambridge, 2017, s. 497-651.
- BECCARIA, Cesare: *Suçlar ve Cezalar Hakkında*, (Çev.) SELÇUK, Sami, 8. Baskı, İmge Kitabevi, 2019.
- BELGESAY, Mustafa Reşit: *Hukuk ve Ceza Usulü Muhakemesinde Deliller*, Güven Basımevi, İstanbul, 1940.
- BIÇAK, Vahit: *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018.
- BİRTEK, Fatih: *Ceza Muhakemesinde İkrar*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018.
- BLACK, Henry Campbell: *Black’s Law Dictionary*, 4. Baskı, West Publishing Co, Saint Paul, Minnesota, 1968.
- CANPOLAT, Can: “Ceza Muhakemesi Hukukunun Amacı”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2020, Cilt 15, Sayı 2, s. 451-499.
- CENTEL, Nur / ZAFER, Hamide: *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 19. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2020.
- CİHAN, Erol: “Ceza Muhakemesi Hukukunda İkrar”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 1965, Cilt 31, Sayı 1-4, s. 109-129.
- DEYNEKLİ, Adnan: “İkrarda Manevi Unsur”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2006, Cilt 19, Sayı 64, s. 321-336.
- DOĞAN, Koray: *Ceza Muhakemesinde Belirsizlik Kuşkudan Sanık Yararlanır İlkesi “in dubio pro reo”*, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018.
- DÖNMEZER, Sulhi: “Suçsuzluk Karinesi Üzerine Düşünceler”, *Prof. Dr. Nurullah Kunter’e Armağan*, Beta Yayıncılık, İstanbul, 1998, s. 67-74.
- EREM, Faruk: *Ceza Usulü Hukuku*, 4. Baskı, Sevinç Matbaası, Ankara, 1973.
- EREM, Faruk: *Diyalektik Açısından Ceza Yargılaması Hukuku*, 6. Baskı, Işın Yayıncılık, Ankara, 1986 (Diyalektik).
- FEYZİOĞLU, Metin / TANER, Fahri Gökçen: *Ceza Muhakemesinde İspatın Ölçütü Olarak Vicdani Kanaat*, İslık Yayınevi, Ankara, 2015.
- GEDİK, Doğan / TOPALOĞLU, Mahir: *Ceza Muhakemesinde İspat ve Şüphenin Sanık Lehine Yorumlanması*, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015.
- GÖKCEN, Ahmet / BALCI, Murat / ALŞAHİN, M. Emin / ÇAKIR, Kerim: *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 6. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2022.
- HARRIS, David / O’BOYLE, Michael / BATES, Ed / BUCKLEY, Carla: *Law of The European Convention on Human Rights*, 3. Baskı, Oxford University Press, Oxford, 2014.
- İNCEOĞLU, Sibel: *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı*, 2. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2005.
- KARAKEHYA, Hakan: “Ceza Muhakemesinde Sanığın Meramını Anlatabilme Hakkının Unsurları”, *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, 2015, Cilt 3, Sayı 2, s. 199-226 (Meramını Anlatabilme Hakkı).
- KARAKEHYA, Hakan: *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 4. Baskı, Nisan Kitabevi, Eskişehir, 2022 (Ceza Muhakemesi).
- KARAKEHYA, Hakan: *Ceza Muhakemesinde Maddi Gerçeğin Tespiti*, Savaş Yayınevi, Ankara, 2016 (Maddi Gerçek).
- KİRAZ, Taylan Özgür: *Medeni Yargılama Hukukunda İkrar*, 2. Baskı, Bilge Yayınevi, Ankara, 2013.
- KÖSE, Metin: *Ceza Kovuşturmasında Delillerin Ortaya Konulması ve Değerlendirilmesi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017.

- KUNTER, Nurullah / YENİSEY, Feridun: *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, 12. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2002.
- KURU, Baki / AYDIN, Burak: *Medeni Usul Hukuku El Kitabı Cilt I*, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021.
- MELVILLE, Max D: "Corpus Delicti", *Dicta*, 1953, Cilt 30, Sayı 6, s. 202-208.
- MORAN, David: "In Defense of The Corpus Delicti Rule", *Ohio State Law*, 2003, Cilt 64, Sayı 3, s. 817-854.
- ÖZBEK, Veli Özer / DOĞAN, Koray / BACAKSIZ, Pinar: *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 14. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021.
- ÖZEN, Mustafa: *Ceza Muhakemesi Hukuku Dersleri*, 4. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019.
- ÖZTÜRK, Bahri / TEZCAN, Durmuş / ERDEM, Mustafa Ruhan / SIRMA GEZER, Özge / SAYGILAR KIRIT, Yasemin F. / ALAN AKCAN, Esra / ÖZAYDIN, Özdem / ERDEN TÜTÜNCÜ, Efser / ALTINOK VIL-LEMIN, Derya / TOK, Mehmet Can: *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, 15. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2021.
- PEKCANITEZ, Hakan / ATALAY, Oğuz / ÖZEKES, Muhammet: *Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı*, 8. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2020.
- PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali: *Türkçe Sözlük*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1995.
- SCHROEDER, Friedrich-Christian / PEUKERT, Wolfgang / YENİSEY, Feridun: *Ceza Muhakemesinde "Fair Trial" İlkesi*, İstanbul Barosu CMUK Uygulama Servisi Yayınları, İstanbul, 1999.
- SELÇUK, Sami: "Kanıtların Toplanmasında Yasallık, Dürüstlük ve Total Ceza Adaleti", *Yargıtay Dergisi*, 1977, Cilt 3, Sayı 2, s. 49-70.
- SELÇUK, Sami: *Suç Yargılama Süreci Hukuku Dogmatığı ve/ya Grameri*, İmge Kitabevi, Ankara, 2022 (Suç Yargılama Süreci).
- SOYASLAN, Doğan: *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 6. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2016.
- STUMER, Andrew: *The Presumption of Innocence: Evidential and Human Rights Perspectives*, Bloomsbury Publishing Plc, London, 2010.
- ŞAHİN, Cumhur / GÖKTÜRK, Neslihan: *Ceza Muhakemesi Hukuku-II*, 12. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2022.
- ŞAHİN, Cumhur: *Sanığın Kolluk Tarafından Sorgulanması*, Yetkin Yayınları, Ankara, 1994.
- ŞEKER, Hilmi: *Esbab-ı Mucibe'den Retoriğe Hukukta Gerekeçe*, Yeditepe Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2018.
- TANER, M. Tahir: *Ceza Muhakemeleri Usulü*, 3. Baskı, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1955.
- TOSUN, Öztekin: *Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri, Cilt I*, 4. Baskı, Acar Matbaacılık, İstanbul, 1984.
- ÜNVER, Yener / HAKERİ, Hakan: *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 17. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020.
- ÜNVER, Yener: "Ceza Muhakemesinde İspat, CMK ve Uygulamamız", *Ceza Hukuku Dergisi*, 2006, Cilt 1, Sayı 2, s. 103-205.
- ÜZÜLMEZ, İlhan: "Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi ve Sonuçları", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2005, Cilt 4, Sayı 58, s. 41-72.
- YENİSEY, Feridun / NUHOĞLU, Ayşe: *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 8. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2020.
- YERDELEN, Erdal: *Ceza Muhakemesinde Hükümün Gerekeçesi*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015.
- YILDIZ, Ali Kemal: *Ceza Muhakemesinde İspat ve Delillerin Değerlendirilmesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2002.
- YURTCAN, Erdener: *Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi*, 9. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019.
- YÜCE, Turhan Tufan: "Alman-Türk Ceza Muhakemeleri Usulünde Savunma Hakkı", *Adalet Dergisi*, 1960, Cilt 51, Sayı 11-12, s. 1017-1028.
- ZAFER, Hamide: "Savunma Hakkı ve Sınırları", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 2013, Cilt 19, Sayı 2, s. 507-540.